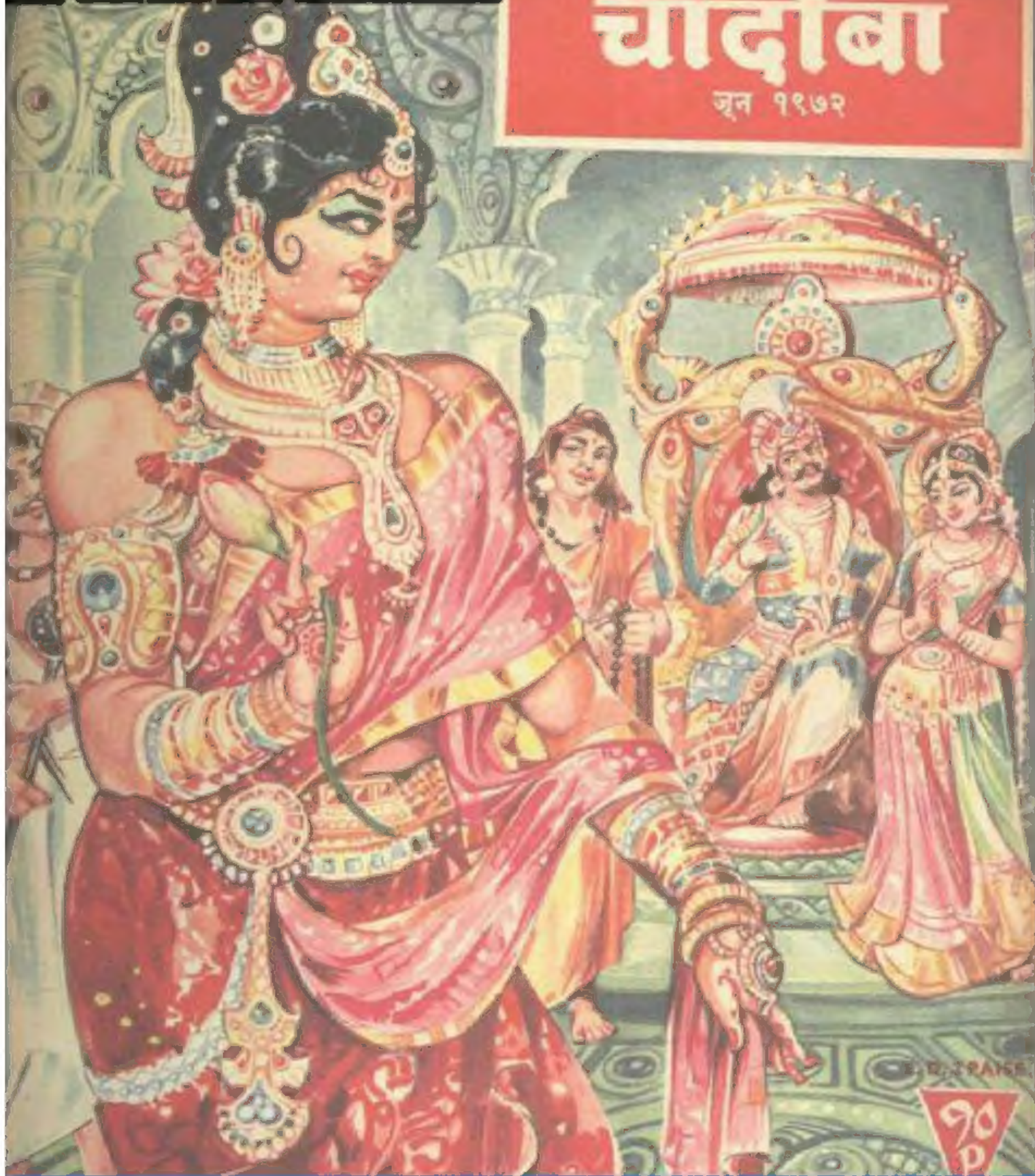

चांदोबा

जून १९७२

90 P

कर्मायुक्तं फलं पुंसां,
बुद्धिः कर्मानुसारिणी;
तथापि सुधिया भाव्यं
सुविचारैव कुर्वता ।

॥ १ ॥

[भागसाता ही असे काम करतो तसे फल मिळते, कामाप्रमाणे बुद्धि चालते; तरी बुद्धिवृत्ताने विचार करून काम करावे.]

कुर्तेषां च, कुनृत्ति च,
कुभार्या, कुनदी, तथा,
कुद्रव्यं च, कुभोज्यं च
वज्रयत्तु विचक्षणः ।

॥ २ ॥

[सदसद् विवेक बुद्धि असलेल्या भागसाने वाईट देश, वाईट धंदा, वाईट पत्नी, वाईट नदी, वाईट पैसा व वाईट भोजन सोडावे.]

शो ध्रुवाणि परित्यज्य,
अध्रुवं परिषेवते,
द्रुवाणि सस्य वर्ययति,
अध्रुवं नष्टयेव च ।

॥ ३ ॥

[स्थिर वस्तू सोडून ओ अस्थिर वस्तू स्वीकारतो त्याला स्थिर वस्तूचा नाश होत नाही व अस्थिर वस्तूदेखील त्याच्या हावी वेत नाहीत.]

एका जमिनदाराच्या गावी एक म्हातारी आपल्या नातवाबरोबर राहत असे. गरीबीमुळे त्यांना दोन घासवेखील सुखाचे मिळत नसत. एक पावलीदेखील त्यांना पुवलीसारखी वाटे. अशा स्थितीत म्हातारीच्या मनात एक विचार आला. तिला एक मंत्र येत होता. त्या मंत्राच्या सहाय्याने तिला सशाचे रूप घेतां येत होते. तिने त्या मंत्राचा उपयोग घोंडे पैसे मिळवण्याला करण्याचे ठरविले.

त्या गावाच्या जमिनदाराला असूक जागी एक ससा दिसला असे कोणी सांगितले तर जमिनदार त्याला काही तरी बक्षिस देई. म्हातारीला ती गोष्ट माहीत होती. म्हणून ती आपल्या नातवाला म्हणाली-“तू जाऊन जमिनदाराला तुला चिंचेच्या झाडाखाली एक ससा दिसला असे सांग. तो तुला काही तरी बक्षिस देईल.

परंतु तुला कोणी पाठविल्याचे सांगू नकोस.”

जागीने सांगितल्याप्रमाणे नातवाने जमिनदाराकडे जाऊन त्याने चिंचेच्या झाडाखाली एक ससा पाहिला असल्याचे सांगितले. त्या जमिनदाराने मुलाच्या हातात बक्षिस म्हणून एक पावली ठेवली आणि ससाच्या शोधार्थ निघाला.

मुलाने सांगितल्याप्रमाणे जमिनदाराला खरोखरच चिंचेच्या झाडाखाली एक ससा दिसला. लगेच जमिनदाराने आपले शिकारी कुत्रे त्याला घरापला सोडले. परंतु कुत्रे जवळ येण्यापूर्वीच ससा एका झुडपात शिरला आणि घरी आल्यावर पुन्हा एक म्हातारी झाला. जमिनदाराने ससाचा पुष्कळ शोध केला आणि शेवटी निराश होऊन घरी परतला. त्यानंतर असाच कित्येक वेळा म्हातारीचा नातू जमिनदाराला ससा

पाहिल्याचे सांगे व जमिनदाराकडून बक्षि-
साच्या पावल्या सांगून घेऊन येई. जमिनदार
प्रत्येक वेळी शिकारीच्या तयारीने जाई व
प्रत्येक वेळी ससा जमिनदाराच्या डोळ्यात
घुळ फेकून नाहीसा होई.

एकदा म्हातारी आपल्या नातवाला
म्हणाली-“बेटा! जमिनदार आपल्याला
पावली देतात ना तेव्हापावर आपल्या
पोटापाण्याची व्यवस्था होत आहे. परंतु
यात धोका बाहेर जिवाला. मला वाटते
की जमिनदाराला सुद्धा यत काही तरी
खबाही असल्याचा संशय नक्कीच आला
असेल. त्याला खरी गोष्ट कळली तर तो
आपल्याला जिवंत सोडणार नाही.”

म्हातारीला वाटत होती की भीती खरी
ठरली, जमिनदाराला प्रत्येक वेळी शिकारी
शुभ्यांना पाहताच ससा निसटून पळून
जातो, यात काही तरी गुपित असवे, असा
संशय आला. म्हणून या खेपेस ज्या वेळी
म्हातारीचा नातू ससाची बातकी घेऊन
आला त्याच्या आधी जमिनदाराने कुने

सांगताच त्याने ससावर कुत्रे लाडिल.

या खेपेस कुत्र्याने ससाचा पाठलाग
केला आणि ससा म्हातारीच्या ओपडीत
शिरपयंत त्याचा पिच्छा पुरविला. ससा
एका लहानशा भोंकातून ओपडीत शिरला.
शिकारी कुत्री त्या भोंकाजवळ उभे राहून
भूक लागली. जमिनदाराने ओपडीजवळ
जाऊन दार बाजविले. म्हातारीने दार
उघडले, परंतु ती त्या वेळी बाण टाकात
होती. ससाच्या रूपाने तिला जे पळावे
लागले होते, त्यामुळे दग लागला होता.

जमिनदाराने रागाने तिला विचारले-
“ससा कोठे आहे? तूच ससा माली
होवीस का?”

म्हातारीने रडतारडत आपल्या गरीबीची
रडकथा सांगितली पोट भरायला दुसरा
उपाय नव्हता म्हणून तिला जो मंद माहीत
होता त्याचा प्रयोग स्वतःच्या पोटासाठी
तिला करावा लागला. त्यात जमिनदाराला
फसविण्याचा हेतू मूळीच नव्हता.

फार जुनी गोष्ट आहे. एका गावी एक
दुष्ट जमिनदार रहात असे. कोणी
त्याच्या दारी भीक मागायला जाई तेव्हा
तो मारहाण करून त्याला हाकलून लावी.
कोणी भीक मागायला येऊ नये म्हणून तो
आपली कुत्री त्यांच्यावर सोडी.

एकदा गावी दुष्काळ पडला. कोणाका
एक वेळदेखील पोटभर खायला मिळत नसे.
परंतु जमिनदाराची कोठारे धान्याने भरलेली
होती. लोकांनी जमिनदाराकडे जाऊन
दयाची भीक मागितली, परंतु त्याचे दगडाचे
काळोज बिरभळले नाही. ते पाहून गावातला
एक तरुण त्यांना म्हणाला-“मी जमिन-
दाराकडून पुष्कळ धान्य देवतलो. तो जमिन-
दाराच्या वांगेत गेला आणि एका झाडाखाली
वसून झाडाच्या फाशाकडे पहात राहला.

जमिनदार साजराकडून खिडकीजवळ
येऊन उभा राहला. त्याची नजर त्याच

वेळी त्या तरुण माणसावर पडली. जमिन-
दाराला तो कोणीतरी चोर असावा असे
वाटले. त्याने दरडावून विचारले-“कोणरे
तू? काय करतो आहेस तेथे वसून?” त्या
तरुणाने जणुकाही त्याला काहीच ऐकू न
जाल्याचे सोंग केले व फाशाकडे पहात
बसला.

जमिनदार बाहेर येऊन म्हणाला-“बरे,
बर फाशाकडे काय पाहतो आहेस? मी हाक
मारली, पण तू उत्तरदेखील दिले नाहीस?
ब्रह्मरा आतेत की मुका?”

“काही नाही हो, बर एक घरटे आहे,
तिकडे पहात होतो. काल मी जमिनदाराला
या झाडावर बसतांना पाहिले होते. त्या
पक्ष्याने येथे घरटे बांधले आहे. त्याच्या
घरट्यात मला एक जाडूचा वनस्पती
मिळेल. पहा, त्या फांदीच्या टोकाला एक
घरटे आहे.” तो तरुण म्हणाला.

"जादूचा वनस्पती? तो कसा काय असतो बुवा?" जमिनदाराने विचारले.

"तो एक विचित्र वनस्पती आहे. एक हजार वर्षांनी एकदा रवाला फुले येतात. त्या फुलांची फळे म्हायला आणि एका हजार वर्षे लागतात, परंतु त्या वनस्पतीच्या बारीकशा कात्रीत देखील एक अद्भुत शक्ती असते." तरुण म्हणाला.

"अरे पण ती अद्भुत शक्ती कशी काय असते हे तर सांगशील." जमिनदाराने थोडे चिडक्या स्वराने विचारले.

"एक शक्ती अशी आहे की दयाची एक बारीकशी कात्री आपण आपल्या कैसात ठेवून घेतली तर आपणांला कोणी पाहू शकत नाही; परंतु आपल्याला सर्व काही

ते करता येते. दुसरी गोष्ट..." तो तरुण पुढे काही बोलणार इतक्यात जमिनदार गरजला-"बहिऱ्याने मू बाहेर चालता हो!"

त्या तरुणाने चारीमाजूला एकदा पाहून जमिनदाराला विचारले-"आपण कोणाशी बोलत आहात? येथे तर तिसरा कोणी दिसत नाही?"

"मी तुलाच सांगतो आहे, बाहेर चालता हो! तो वनस्पती मामा आहे. ही बागपण माही आहे." जमिनदार आणखी जास्त उच्च स्वराने ओरडून म्हणाला.

"ओहो, अस्स! परंतु याचा शोध मी लावला. मी वाटल्यास तो वनस्पती नष्ट

देखील करू शकतो." जमिनदाराने नोक्या-करवी घरटे उतरविले आणि ते आपल्या बायकोजवळ नेऊन देऊन म्हणाला-"सांग, मी आता काय केले?"

"मला काय माहीत? कोणाला कदाचित् असेल." बायको म्हणाली.

"तुला काय कळणार? मी एक जादूचा वनस्पती संपादन केला आहे. त्याच्या सहा-म्याने आपल्याला अपार धन मिळेल." जमिनदार म्हणाला.

जमिनदाराच्या बायकोने घराट्याकडे सशंक दृष्टीने पाहिले व म्हणाली-"हाच का तो जादूचा वनस्पती?" त्या घराट्यात वाळक्या काढक्या व गवताच्या काढ्या होत्या.

त्याची ती घट जमिनदारास भेट सादर केली, तेव्हा त्या तरुणाने ती सर्व पोती घेऊन जाऊन गरीबाना वाटून टाकली.

"आपल्याला काढक्यात जाऊन वनस्पती कोणता हेच शोधून काढायचे आहे. मी एकेक काडी डोक्यावर ठेवून पाहतो. मी केव्हा एकाएकी दिसेनासा होतो. फक्त तेचवेच तू सांग." असे सांगून जमिनदार एकेक काडी उचलून आपल्या डोक्यावर ठेवून बायकोला विचारू लागला-"मी दिसतो का?" आणि बायको प्रत्येक वेळी म्हणू-"होय, छान दिसतो आहे!" असे दहा एक वेळ तरी झाले असेल.

बोटटी बायको इतकी चिडली की ती असे सांगून उठून निघून गेली की मला आता काही एक दिसत नाही. तेव्हा जमिनदाराला वाटले की त्याच्या डोक्यावर त्या वेळी जो काडी होती तीच तो अद्भुत क्षत्ती असलेला वनस्पती असावा. त्यानंतर तो भूखे जमिनदार ती काडी डोक्यावर ठेवून गावात निघाला.

वाटेत एका जागी मिठाईच्या दुकानातून खमंग वास येत होता. त्याला मिठाई खावीशी वाटली. दुकानातले दोन लाडू घेऊन खात स्वारी जाऊ लागली.

त्याला वाटले की जमिनदार चाईत पैसे घायला बिसरला असेल. परत जाताना देऊन जाईल असा विचार करून तो काहीच बोलला नाही.

जमिनदाराला वाटले की दुकानदाराला तो दिसलाच नसावा, म्हणून त्या पंशा-करिता त्याला अडविले नाही. म्हणून त्याची हिंमत वाढली.

एका दुसऱ्या दुकानाचा मालक दुकान बंद करून पैसे सोयीत होता व पिशवीत भरीत होता. पैसे पाहून जमिनदाराला लोभ आवरेना. त्याने दुकानदाराबद्दल जाऊन त्याच्या हातातली पिशवी ओढून घेतली. त्या दुकानदाराने लगेच जमिन-दाराचा हात धरला आणि मोठ्याने ओरडला-"चोर, चोर! पकडा याळ!" तेथे लोकांची गर्दी जमली. सर्वांनी जमिन-दाराला छुप बडविळे. जमिनदार कसाबसा त्वरने काय चुकले याचा विचार करीत धरी पळाला.

शिलारथ

[२९]

[स्वरुपमा व जीवदत्त पुजारी आणि स्वर्णचिरी रोजादा बरोबर देऊन जंगलात गेले तेथे एका शाखाबाबी बापाचे छावे धरून एक लकडा ओरडत असलेला दिसला. श्रुतवर्मा व जीवदत्त त्याच्याबद्दल पाचवे तेव्हा गोंड्यावर बसून एका माणसाने पुढे वेडून त्याचा केंद्र करायला आपल्या अनुयायांना आज्ञा केली. पुढे-]

गोंड्यावर बसून येणाऱ्या माणसाने आपल्या नाहीं तर तुम्हांला तुमच्या अरण्यामालेकडे अनुयायांना सावध करून श्रुतवर्मा व जीवदत्त दोघांना केंद्र करायला सांगितले.

तेव्हा जीवदत्तने कुवडीचा वार गोंड्यावर सोडून येणाऱ्या माणसाच्या टाळक्यात केला. तो मनुष्य "अरण्यामाले!" असे म्हणत जमिनीवर वेगळे होऊन पडला.

जीवदत्तने दोघांना! ह्यांचे करून घाडीतून समोर जाले. त्यांच्या खाली राक आणि आम्हांला बरणे या हातात दगडी हत्यारे होती.

“तुम्ही आपली हत्यारे झाडी टाका जीवदानने त्यांना घजावले आणि खड्गधर्माला म्हणाला—“मित्रा! हे लोक जंगली आणि मागासलेले दिवतात. परंतु का तहणाने आपल्या समोर बाणखी एक प्रश्न उभा केली आहे. जाणवितोय पर्वतापर्यंत जायचे कसे?”

जीवदानने ते शब्द ऐकून तो तहण घाबऱ्या आवाजात म्हणाला—“अहो, मला सुद्धा आपल्या बरोबर घेऊन चला. बाघाच्या तोंडातून मला बांधवून तुम्ही मला अरण्य-पूरच्या गणाचारीच्या हातात वेणार का? तो मला जिवंत भाजून खाईल.”

इतक्यात पुजारी व मूर्तीचारी झाडा-वृक्ष उजवून गायी आले.

“अरे तुम्ही दोघे अजून जिवंत नाही बाटते? होता कोठे रक्तका वेळ?” खड्ग-धर्माने विचारले.

“हे कीरक्षेड हो! आम्ही झाडांवर पानांच्या आव लपून तुमचे शौर्य व साहस पहात होतो.” विघ्नेश्वर पुजारी म्हणाला.

“अरे मग झाली वेण्याची गर्दी कशाळा केलीत?” असे म्हणत खड्गधर्मा जीवदान-कडे बळून म्हणाला—“जीवदान! यांची व्य़ाद कशाळा आणखी बरीवर न्यायची? यांना येथेच सोडून जाऊ या.”

“खड्गधर्मा! चाई करू नकोस! याना इतक्या सहजी सोडून देता येणार नाही.” जीवदान म्हणाला.

तेव्हा तो तहणाला म्हणाला—“तुझे नाव काय? तू या संकटातून बाचला आहेस. म्हणून अरण्यपूरच्या गणाचारीच्या तावडीतून आपली मुटका करून घेऊन पळून जा.”

“माझे नाव अरण्यमल्ल आहे. गणा-चारीच्या नजरेतून स्वतःचा अचाव करून या जंगलांत जिथेत राहणें अशक्य आहे. म्हणून मला बरीबर घेऊन चला. त्याने मला फसवून माझी गादी बळकावली आहे.” तो तहण म्हणाला.

“बरे तर तुझा प्रज्ज मुद्धा सोडवून मग आम्ही पुढे जाऊ. परंतु हे मांग की गणा-

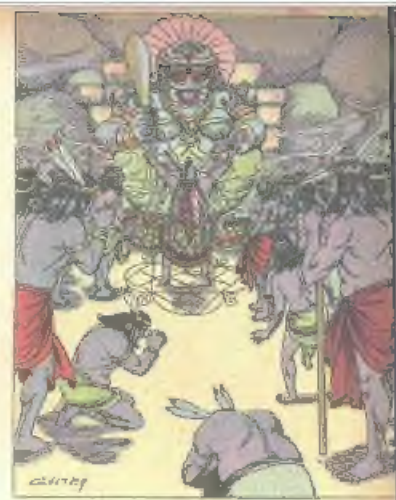
चारीने तुला कसे काय फसविले आणि गादी बळकावली?” जीवदानने विचारले.

अरण्यमल्लने आपली कथा थोड-क्यात सांगितली. अरण्यमल्लचा बाप अरण्य-पूराचा राजा होता. तीन महिन्यांपूर्वीच तो वारला. त्या दिवसापासून गणाचारी अरण्य-मल्लचा कांटा दूर करण्याचा प्रयत्न करीत होता. परंतु त्याला त्यात यश मिळाले नाही. तेव्हा शेवटी एका आठवड्यापूर्वी गणाचारीने आपल्या जातीच्या सर्व प्रभूत लोकांना अरण्यमातेच्या देवळात बोलावून सांगितले की अरण्यमातेने त्याला स्वतः बोलावून सांगितले की अरण्यमल्ल गादीला वारत होण्यालायक नाही. पाहिजे तर सर्वांनी अरण्यमातेच्या तोंडी ती गोष्ट ऐकून ध्यावी.

त्यानंतर त्याने अरण्यमातेला धूपदीप दाखवून तिची पूजा केली व विचारले—“माते! अरण्यमल्ल या गादीवर बसण्या-लायक आहे का की आणखी कोणी योग्य व्यक्ती तुझ्या प्रते आहे?”

समय त्या मूर्तीच्या तोंडातून सर्वांना ऐकू आले—“अरण्यमल्ल, अगदी नालायक आहे. तू माझा गणाचारी आहेस. तू गादी-वर बसलास तर प्रजा सुखी होईल.”

“माता काम म्हणते आहे ते सर्व ऐकत आहां ना?” असे म्हणत गणाचारी आन-दाने नाचू लागला.

अरण्यमल्लला ते सर्व नाटक नाटक त्याने हातातल्या दगडी गद्देने अरण्यमातेच्या मूर्तीवर प्रहार केला आणि मूर्तीचा एक हात तुटून पडला.

“अरण्यमातेचा अपमान करणाऱ्या त्या मूर्तीला पकडा! त्याला त्याच्या पायाची फळे चाखायला लावा.” गणाचारी ओरडून म्हणाला. काही तहण मंडळी अरण्यमल्लला घरायला बाबली. परंतु तो त्या पूर्वीच दाट झाडीत पळून जाऊन लपून बसला. गणाचारीच्या अनुयायांनी त्याला पकडण्या-साठी सर्व जंगल पारलें घातले. आता आपला बचाव होणे अशक्य आहे असे वाटून तो समोर एक चापीत व्हायला

दिसली तिच्या छायांना उचलून पळू लागले.

"अरण्यामल! दादाच्या मुर्तीविडून बोलवणाऱ्या त्या गणाचारीला एकदा पाहून बापचा आमचा त्रिवार आहे. म्हणून आम्हांला अरण्यपूरला येऊन पळ." जीवदत्त म्हणाला.

अरण्यमल कापऱ्या आवाजात म्हणाला-
"काय म्हणवोस? तुम्हांला सरळ अरण्य-
पूरला येऊन जाऊ? त्या तुट्याने शेकडी अनुयायी आहेत."

"काय रे! तुम्हां आम्हांला अरण्यपूरची वाट दाखवता की सोडू या आमच्या बापाला तुमच्या जगावर?" खड्गवर्मन

घट्टत विचारले. पाराळ मल्लास रानटा लोकांचा बोयक ते ऐकून बरबरा कापू लागला. म्हणाला-"मालक! आम्हांला बांधवा! अरण्यमातेन स्वतःच अरण्यमल पापी असल्याचे सांगितले. मग त्याला आम्ही कधी काय मदत करणार?"

ते ऐकून जीवदत्त धावला म्हणाला-
"ते जरे जाहे की खोटे जाहे, हे लवकरच कळेल. चला आण्यपूरला."

सर्वजण अरण्यपूरला निघाले. खड्ग-
वर्मनने बापाच्या छायांना खांद्यावर उचलून घेतले आणि वेळोवेळा दोरीने बांधून ठंबळे-
ल्या बांधणीला बळून निघाला. दिवतभर पायी प्रवाश करून धुमरिताच्या गुपाराचा सर्वजण अरण्यपूरजवळ येऊन पोचले. त्या सर्वांना पाहून गणाचारी व त्याचे अनुयायी चालूचाले गेले.

जीवदत्त आजही कुचळी वर उचलून अंदा करड्या आवाजात म्हणाला-"ए अरण्यपूरच्या गणाचारा! मला वाटते होते की तुम्ही राजधानी म्हणजे नगर किंवा मोठी करती असले. पण येथे तर आहेत त्या सर्व गुहांचे गुहा, परकुलासारखा लहान लहान चिरुकल्या! मी संभ टाकून सर्व भस्म करून टाकीन. मी येथे जगा-
साठी आलो आहे, हे या गेंडेस्वाराला विचारून घ्या. चांगले कान उघडून ऐवा!"

त्या गणाचारी पारबघ करून गेला.

ते सर्व ऐकून गणाचारी जास्तच धावतून गेला आणि खड्गवर्मन व जीवदत्त यांना उचलून बसवताना कळते म्हणाला-"मालक! मा अरण्यमलने आमच्या अरण्यमातेचा अपमान केला आहे. अरण्यमातेन स्वतः मी गादीला बसून होण्यालायक असल्याचे सांगितले. तुम्हांला सुडां मालेचा आदेश एकावयाचा असेल तर रात्री दहाच्या सुमारास मातेच्या देवळात या."

"आम्ही येऊ! अरण्यमाता काय म्हणते ते आम्ही ऐकून घेऊन या अरण्यमलला आमच्या या बांधणीतमोड फेंकून आम्ही आमच्या घाटेने दिवून जाऊ." जीवदत्त म्हणाला.

गणाचारीचे अनुयायी त्यांना एका पडक्या घरात ओलावून घेऊन गेले. तेथे त्यांच्या उत्तरण्याची व्यवस्था करण्यात आली.

मी गीतनेची रात्र होती. पांढऱ्यात अरण्यपूर व जवळपासचे डोंगर बांदीचा मुलूखा चडकित्यासारखेच दिसत होते. बरोबर दहा वाजता गणाचारीचा एक अनुयायी त्यांना बोलावून घेऊन जायला जाला आणि अरण्यमातेच्या देवळात चला-
यला बोधांत सांगितले. ते विघ्नेश्वर पुजारी व स्वर्णाचारी दोघांना बरोबर घेऊन देवळात

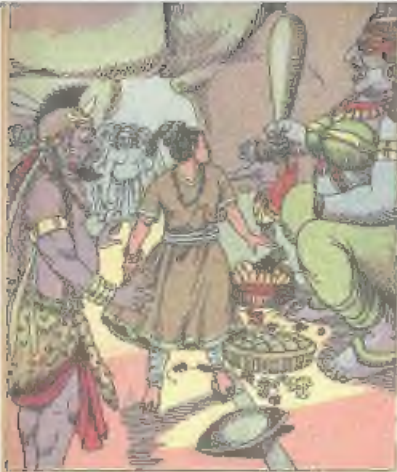
चांदोवा

येऊन पोचले. तोंगमंत गणाचारी व त्याच्या अनुयायांची गोठी पदी जमा जाली होती.

खड्गवर्मन व जीवदत्त दोघांनी अरण्य-
मातेच्या मुर्तीजवळ जाऊन मुर्ती लक्षपूर्वक पाहून घेतली. मुर्ती उंच होती. तिचा हात तुटलेला होता. तिच्या उजव्या हातात एक दगडी मढा होती. मुर्तीचे तोंड उघडे होते.

मुर्तीसमोर एका ताटात निखारे होते. गणाचारीने त्याच्यावर धुस टाकण्याबरोबर धूर मिचू लागला. थोडा वेळ हो मग म्हण-
ण्यासारखा काहीतरी मृणमृणला. इतक्यात त्याचा एक अनुयायी काही कळ घेऊन आला. गणाचारीने दोन केळी घेऊन अरण्य-

मातेच्या उघड्या तोंडात टाकली आणि विचारले—“हे माते! आणखी एकदा गादीला बारस होण्यालायक कोण आहे, हे सांगशील का, मी की अरण्यमल्ल?”

पाठोपाठ भूर्तीच्या तोंडातून हे शब्द बाहेर पडले—“अरण्यमल्ल पत्नी आहे. त्याने माझा एक हात तोडला. ए रणाचाऱ्या. तूच या राज्याचा राजा होण्यालायक आहेस. या अरण्यमल्लला माझ्यासमोर वली देऊन टाक.”

“ऐका, ऐका, मातेची आज्ञा ऐका.” असे म्हणत गणाचारी आनंदाने नाचू लागला.

जीवदत्तने स्मित करून खड्गवर्माला फाहीनरी कानात सांगितले. खड्गवर्मा

उत्सून रंगा राहला. जीवदत्तने एकदा गणाचारीचे पाहिले आणि भूर्तीसमोर ठेवलेले तिन्हाऱ्याने ताट उचलून भूर्तीच्या उघड्या तोंडात ते ओतले. दुसऱ्या क्षणाकडे भूर्तीच्या पोटातून एक किकाळी ऐकू आली. सर्व चकित होऊन त्या आवाजाकडे पाहू लागले. भूर्तीच्या पोटात लाकडी पेटी होती. ती पेटी उघडली तिच्या तोंडातून एक तण मुलगा अर्धवट रुपाडे भावत्यावं अर्धमेल्ल्या स्थितीत बाहेर आला.

या सर्व गोष्टी व्हाही क्षणात घडल्या. लडाही बाहेर आलेली पाहून गणाचारी धावरला आणि श्वेतच्या वचादासादी पळू लागला. तो देवळाबाहेर पडणार तेवढ्यात खड्गवर्माने आपल्या तलवारीने वाघिणीच्या गळ्यात बांधलेली वेलाची दोरी कापून टाकली. वाघिणीने त्या पळणाऱ्या गणाचा टोला पकडले. त्याच वेळी तिचे दोन्ही छात्रे तिच्याजवळ पळत गेले.

रात्रीच्या चांदण्यात ते भयंकर दृश्य पाहून सर्व जंगली लोक चादरले. जीवदत्तने त्यांना विचारले—“पाहिलीत ना गणाचारीची लडाही? तो तुम्हांला बसाच इतके दिवस फसवीत आला होता. आजता मुम्हीच ठरवा, तुम्ही कोणाला आपला राजा करणार ते.”

“अरमचा राजा अरण्यमल्ल आहे. अरण्यमल्ल की वध!”

“ठीक, अरण्यमल्ल येथे आलेला आहे. तुम्ही त्याचा राज्यभंग करून त्याला गादीवर बसवा. आम्ही वर चांदण्या रात्रीची भगत पश्चात मन्त्रीवर आराम करतो.” असे सांगून जीवदत्त आपल्या दारावरच्या लंकादारावर वर मन्त्रीवर निघून गेला.

थोड्या वेळाने एक वादळ अत्यासारखे वाटले. जंगलातही सर्व झाडे जोराने हातू आगली. हवाचा गडगडाट सुरू झाला. जीवदत्त व त्याच्या साथी मित्रांनी तो सर्व बघून स्वतःच्या डोक्यांनी पाहिली. कुल्ल एक काठ्या दगडारखे काहीतरी त्यांच्याकडे येऊ लागले. सर्व भयभीत होऊन त्यांच्याकडे पाहू लागले. त्याच वेळी ती काळी वस्तू त्यांच्या डोक्यावर येऊन आकाशात थांबली. ती दग नव्हता. फार दिवसांपूर्वी पद्मपूरच्या राजकन्येने खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांना दगडाचा की शिलारस दिला होता अगदी त्याच आकृतीचा तो दग होता.

त्या रथात एक यक्ष बसलेला होता. त्याच्या वाजूला राजकन्या पद्मावती बसली होती. यक्ष गंभीर आवाजात म्हणाला—“खड्गवर्मा आणि जीवदत्त! आतां तुम्ही

विष्णू पर्वतात जाऊन शिलारस हातवस्त्राची गरज नाही तो दग दळून मी त्या रथात बसून आकाशमार्गे पद्मपूरला जात आहे. तेथे राजकन्या पद्मावतीशी विवाह करून मी आपल्या गावी पात वाईन.”

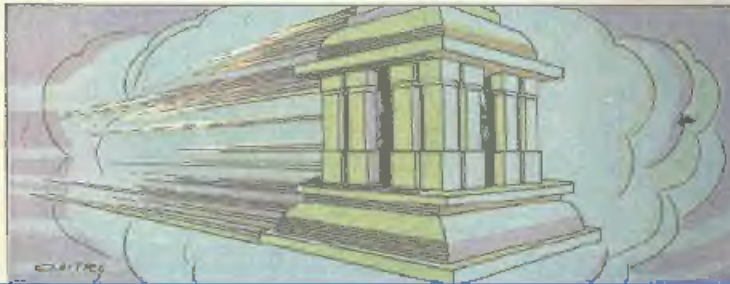
“ही राजकुमारी रथात कशी? तिला उपहरण करून शाणक्य की काय? राजकन्या! यक्ष म्हणतो आहे ते खरे आहे का?” जीवदत्तने विचारले.

जीवदत्तच्या प्रपनाचे उत्तर म्हणून यक्ष खदखदा हसला. शिलारस पुढे मिथाला आणि पाहता पाहता अदृश्य झाला. “जीवदत्त, आपण केलेला सर्व प्रयत्न फुकट गेला, म्हणावयाचा!” खड्गवर्मा निराश होऊन म्हणाला.

“नाही, आपला घम व्यर्थ येला नाही. आपण बुर वीर आहो, हे दर्शविण्यासाठी पंचापुरातून निघाली होती. वाटेत आलेल्या शकटांना आपण साहसाने तोंड दिले. स्वाधाठी कोणाच्या मदतीची अपेक्षा ठेवली नाही. स्वतःच्या मनगटाच्या बळावर बदलवून राहिले आणि खरोबूरच आपण बुर वीर असण्याचे दाखवून दिले. भगवान निराश बघुन होण्याचे कारणच काय?”

“तू म्हणालास तेव्हाच बरोबरच आहे. आता आपण या अरण्यपुरातच राहो दिवस विभाग करू या. याच्या आसपासच्या प्रदेशावर आपण आपले राज्य स्थापन करू या का?” खड्गवर्मने विचारले.

“फार छान, तुझी सूचना मला पटली. आता काही दिवस तरी आपण अरण्यपुरातच रहावयाचे. राज्य स्थापनेसंबंधी आपण स्वस्थगण विचार करू.” जीवदत्त म्हणाला.

Fullscreen

127

निर्माण करण्याची जबाबदारी मत्स्यारच टाका. वास्तुशास्त्रात माझी मग रातसा इतकीच गती आहे.” स्वर्णाचारी स्वर्ण म्हणाला.

“वीरपुरुष हो! आपल्या बलवारीने किंवा स्वतःच्या शक्तिसामर्थ्याने तुम्हाला जे शक्य होणार नाही ते मी आपल्या चातुर्व्याने व कूट नीतीने साध्य करीन. मी या वादळीत शत्रुनेमासाहून कमी नाही.” विष्णेश्वर पुजारी आपल्या चातुर्व्याच्या वडापा मारीत म्हणाला.

“तुमच्या गोप्यनेवर आपला पूर्णविश्वास आहे. आज मध्यरात्र उलटली आहे आम्ही थोडा वेळ या चांदणीत स्वस्थपणे विभाती घ्यावी, म्हणतो.” असे सांगून जीवदत्त बमिनीवर विभातीमाटी आटवून त्याच्या पाठोपाठ खड्गवर्मा, विष्णेश्वर पुजारी आणि स्वर्णाचारी सोयीची जागा राहून सर्व जगाच्या विसरून शांतपणे झोपले. (संपूर्ण)

खरे बाई

विनामादित्यान हट्ट सोरला नाही. ती साडावरून प्रेक खांडावर काढून घेऊन काही बोलत्याशिवाय रमशाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—“राजा, तू बापल्या, महत्वीरिषीची व्यर्थ कितीर करू नकोस. जगात बरेवाईट प्रत्येक बाबतीत असते, उदाहरणार्थ मी तुला तपतीचा मुतात सांगतो. लक्ष देऊन ऐकू.” असे सांगून वेताळ गोंध बांगू लागला.

कित्येक शतकांपूर्वी नागनगर शिथे तपती नावाची एक विश्वा स्त्री रहात असे. ती आपल्या मुलीबरोबर एका रुबलाक घरात रहात असे. घराच्या पाठीमागे एक लहानगरी बाग होती. तपती मुलीचे सर्व लाड पुरवी. शेपटीचे दिवस आनंदाने जात होते.

काही काळ लोटल्यावर तपतीच्या मुलीचे डोळे आले. डोळे दुखत होते आणि त्याबुद

वेताळाच्या गोष्टी

म्हातारीला आपल्या मुलीच्या आकाराची गोष्ट सांगितली.

तपती म्हणाली ते शांतपणे ऐकून घेऊन म्हातारी म्हणाली—“बेडे, अडाणी बंदू लोकांकडून डोळ्याच्या इलाज करून मुलीचे डोळे जास्त बिचडपून घेऊ नकोस. येथून थोड्या अंतरावर उजव्या हाताला एक पाऊलवाट लागेल. त्या वाटेने दहापधरा मिनिटे चाललीस की तुला तेथे एक विहीर मिळेल. त्या विहिरीचे पाणी जफासारखे खडगार असे. त्या पाण्याने तु आपल्या मुलीचे डोळे घुतनेस तर डोळे बरे होतील.”

तपती म्हातारीचे आभार मानून आपल्या मुलीला घेऊन निघायची दोघी तीन घराच्या मुमारास विहिरीजवळ येऊन पोचल्या.

तपतीने विहिरीतून पाणी काढले व खान फडके विजवून मुलीचे डोळे पुसू लागली. त्याच वेळी तिच्या शेजारी कोणी तरी येऊन उभा राहिला. तपतीने दबकून त्याच्याकडे पाहिले. त्याने माथ कपडे घातले होते, पण तो कोणी तरी सोस मनुष्य दिसत होता.

“तुम्हाला पाहून मी पाचरून गेले रोन हो!” तपती म्हणाली.

“मी आपली चाकूट दिव्याशिवाय आम्ही ही मागी चकच आली परंतु ये

तिच्या डोळ्यांना औषध लावायला आलो आहे. ही वे लाकडाची डबो. शेत अंजन आहे. हे तु आपल्या मुलीच्या डोळ्यांना लाव. तिला बरे वाटेक व मूज उतरेल आणि डोळे पहिल्यासारखे होतील.” असे सांगून त्या माणसाने तपतीच्या हातात एक लाकडी डबी दिली.

तपतीने डबी उघडून पाहिली. जात हिऱ्या रंगाचे सुवासिक अंजन होते. तपतीने त्या गूड्याचे आभार मानल्यासाठी मान वर केली. परंतु तो मनुष्य तेथे नव्हता.

अंजन लावावे की नाही असा विचार करीत तपती काही वेळ बसली. शेवटी तिने धीर करून मुलीच्या डोळ्यांना अंजन लावले. थोड्या वेळाने मुलगी म्हणाली—“आई डोळे दुखायचे कमी होऊ लागले आहेत म.” थोड्या वेळाने मूज कमी झाली व मुलीने आनंदाने छान डोळे उघडून आईकडे पाहिले. मापलेकी आनंदाने घरी परत आल्या.

दोन मीस दिवस तपती आपल्या मुलीच्या डोळ्यांना अंजन लावीत राहिली. मूज पार नाहीशी झाली आणि डोळे चांगले बरे झाले. म्हणून तपतीने डबी काळजीपूर्वक लपवून ठेवून घिळी.

आणखी काही दिवस लोटले आणि तपतीला हावा डोळा दुखत असल्यासारखे वाटले. तिला मुलीसारखेच डोळे झाले असावेत असे वाटले. ती पाचरून गेली. परंतु डबीतले अंजन लावायची तिच्या मनाची तवारी होईना. तिला वाटले की ते अंजन त्या अनोळखी माणसाने फक्त आपल्या मुलीसाठीच दिले असावे. म्हणून आपण ते अंजन लावणे बरोबर होणार नाही. परंतु डोळे जास्त नास्तब दुसू लागले. तेव्हा तिने विचार केला की त्या अनोळखी माणसाने ते अंजन मुलीशिवाय इतर कोणी बापरू नये, असे काही सांगितले नव्हते. मग ते लावून पाहले

झाले होते आणि वर पु वेई तपती पाचरून गेली. वैधानी जी जी औषध दिली ती तिने मुलीला दिली, परंतु आराम पडला नाही. डोळे दुखत म्हणून मुलगी रडत असे. आईचा जीव कळवळून येई.

तपतीला शेजारच्या गावी एक म्हाची राहता व तो डोळ्याचे आजार बरे करतो हे कळले. म्हणून ती आपल्या मुलीला घेऊन म्हाच्याच्या गावी निघाली.

गाव बरे दूर नव्हते तरी चालत असता दुपार झाली, उम वाढले. वाटेत एका झाडाखाली एक म्हातारी बिभ्रांती बस पडून असलेली त्यांना दिसली. त्या म्हातारीने तपतीला व तिच्या मुलीला जवळ

तर त्यात मुवासातच काय? असा विचार करून तपतीने ते अंजन आपल्या डाव्या डोळ्यात घातले त्याचा फायदाच झाला दान विवसात डोळा छान बग सारला

आणखी दोन तीन महिन लाटल. एकदा तपती आडबडघाच्या बाजाराला गेली होती. एका जागी धान्याची पोती उधडून ठेवलेली. तेव्हा दिमळी परगु तेव त्याचा माथला काणी दिसला नाही थोड्या वेळाने तिला एक बगवी वस्त्र घाबरून केवळ मनुष्य पाट्यातले धान्य काढून आपल्या पिसाचीन भरीत झालला दिमळ. तिला आश्चर्य वाटले तिने बाजारी एक बाई उभी होती

मनुष्य तर जोरी करतो आहे? असे हांगत तिने त्या माणसाकडे बोटाने लुण केली

परतु खा वार्डन तिला दळट विचारलं "कोणत्या माणसाची गोष्ट तू सांगते आहेस?"

"भगवी वस्त्र घालून पोल्याजवळ जमा आहे त्या माणसाची!" तपती म्हणाली

"ए बाई! पोल्याजवळ तर कोणी उभा दिसत नाही. बगवी वस्त्र घालून आलेला कोणी मनुष्य जवळपास दिसत सुद्धा नाही!" ती बाई चकित होऊन म्हणाली

तेव्हा तपती चौराजवळ स्वतः गेली. तो अनुष्य दृष्टीर तिसरा कोणी नसून तिला अजून बेगारी तो जवळची मनुष्यच होना ती त्याला म्हणाली-"काय हो, असली कामे तुमच्या सारख्यांनी करावी तर? तुमच्याजवळ पैसे नमसोळ बट भी दन घेऊन जा एकदा तुम्ही मठा मदत करी होती, या क्षणेस भी मदत करते!"

त्या माणसाने चटकत माथ बर करून तपतीला हळूच विचारलं-"तू कोण या डोळ्याने मला पाहते आहेस?"

तपतीने एका मागून एक डोळे बट करून पहात बहुत म्हटल-"मी तुम्हाला आपल्या राज्या डोळ्यांनी पहात आहे

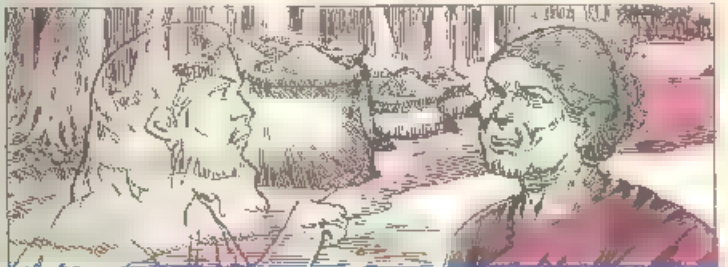
डोळ्यात फुकर घातला असे अदृश्य झाला. तपतीने डावा डोळा बंद करून पुन्हा उधडून पाहिले तर तिला दिसत नव्हते तरी तपतीला त्या गोष्टीबद्दल पश्चात्ताप वाटला नाही तिने स्थानंतर अजनाची बग उधडूनवेळीच पाहिली नाही

यशवर गोष्ट सांगून वेताळाने विचारले "राजा! तपती त्या माणसाला कां रागावली? स्थाने तर तिच्यावर उपकार केला होता वण त्याच्या भुक्तीकडे तिने कुलक्ष कां नाही केले? तिला काही कळत नव्हते की काय? की त्यान केलेले उपकार विसरून गेली होती? तिने ते अंजन देखील कने नाही लावले? या प्रश्नांचे उत्तर माहीत वसून तू दिले नाहीस तर तुला परिणाम माहीतच आहे तुम्हा डोक्याची शोभर शकले होऊन तुम्हाच पायावर लोळू पावलील

ते ऐकून विक्रमादित्य म्हणाला-"अजून इणासाने तपतीला मदत केली होती हे

खरे आहे परंतु कोणी मदत केली म्हणून माणसान बऱ्यावाईटाचा विचार माडून आपचा जसे सोडून जाहे? तसे केले तर ती केवळ स्वार्थबुद्धी होईल तपतीमध्ये तशी स्वार्थबुद्धी नव्हती ती कोणते ही काळ करण्यापुर्वी बऱ्यावाईटाचा विचार करून करीत असे म्हणूनच उपकाराची थोडी फार फेट भरण्याच्या हेतूनेच तिने उपकारकर्त्याला पैसाची गरज आहे कर विचारले तिला जे आपले कर्तव्य वाटले ते तिने केले त्या प्रयत्नात अथवा बग की माणसी काही होवो, तिची तिला फिकीर नव्हती, अनैतिक काम करणाऱ्या-कडून मदत घेणे तिला पसंत नव्हते म्हणून तिने पुन्हा ते अंजन वापरले नाही म्हणून तपतीच्या व्यवहारात काही दोष आहे असे म्हणता येणार नाही

अशा तऱ्हेने राजाचे मोन भंग होतच वेताळ शेतानरोबद नाहीसा झाला व आडाच्या कांदीला लांबकळू लागला (कल्पित)

धोब्याची बायको

एका गावी एक घोडी रहान अन् त्याची बायको कार हली होती. एकदा मकराबायको रूपाने धुवापन नशीब येली. बघरीच घोष चला नाली करणे धुत अन्तले हेरे पाळ्याला जोर पावत होता. म्हणून घोडी बायकोला म्हणाला- बाब पाळ्याला जोर दितो बाहे दुसरीकडे जाऊ या "

पहिले धोब्याच्या बायकोने ऐकले नाही आणि पाळ्याला उतरली आणि माहून गेली त्यानवर ती एक पिताचीय झाली आणि दुसऱ्या मुलोक्या अंगात फिरली. माविकानी धुत उत्तरिच्योचा रूप प्रपल्ल केला. पण ती सर्व फुकट गेली.

तो गोष्ट धोब्याला कळली तेव्हा त्या धोबिणीच्या आईकडिलाना हो म्हणाला- "मी हिचे धुत उत्तरिच्यो देतो. मला शिष्याची दोनच मिनिटे कोलपला परवानगी या " त्या मुलीच्या आईकडिलाना होकार दिला. धोब्याने त्या मुलीच्या कानात जाऊन म्हणून सांगितले- "तू ज्या मुलीच्या अंगात फिरली जाहेत तीच जाणा बांबली जाहे. तू ही जाणा सोडून आणखी कोठे जाऊ नकोस समजत ?"

मगच ही बांबीण त्या मुलीला सोडून पळून गेली त्या मुलीचे लग्न त्या धोब्याची निष्ठा आईकडिलानी करून दिले.

बदक्याला केस

एका गावी एक गरीब बाई रहान होती.

तिच्या केसू नावाचा एक ग्राव्य मुलगा होता. त्या गरीब बाईच्या घरी दोन मासा बदके एक नर बदक आणि मोठ्या पिल्ले होती. केसूला त्यांना हांगा घाता स्वादला घालायला घमत की. एकदा तो बदकाची पिल्ल वाजान जाऊन दिवून थली असे आईला मागून निघून गेला. केसू पिल्लाबरोबर झाडारात पाचला त्या वळी रविशाम नायक एका श्रीमल माणसान त्याला विचारले- काय ते ही पिल्ले काम भावान विचणार आहेस ?

ना म्हणाला - मला बाईला दान चाटानी नाणी.

रविशाम गावाच्या मजाल श्रीमल मुलगा तला ग वभर त्याचा वनक होता तो म्हणून म्हणाला 'काय ते गारा' तू मला भाव मागायला निघात आहेस काय ? मी दोन नाण्यांची नाणी देईन.

"मी तुम्हाला एकदा सांगितले, दोन चांदीची नाणी देईन. बदके हवी असली तर घ्या, नाहीतर चाळू लागा" केसूने तितक्याच हाठर स्वरात उत्तर दिले.

"या मूर्खाला धरून माझ्या घरी घेऊन या आणि याची बदके देलील घेऊन या." रविशाम आपल्या नोकरीला म्हणाला. नोकर केसूला रविशामाच्या घरी पकडून घेऊन गेले आणि माळकाच्या आज्ञे विवेच्या पचवीस काठपा ओढल्या त्याच्या अंगवर.

मागे स्वास्त्यावर कसूचा अन्न जागा झाला तो म्हणाला- "मी तुझ्याकडून तिणट रक्कम घेऊन केसू नाही तर नावाचा केसू नाही.

गानवर कसू किन्यक बघ आपल्याच गावी दिवून त काम मिला त कसूच घापल दिवम कमवम कारील होला आता त्या रा

पंचविधावे वर्ष लागले होते परंतु रविदास-
वरचा राग त्याच्या मनातून कमी झाला
नाही. उलट वाढतच गेला.

काही काळ कोटल्यावर तो रविदासच्या
गावी आला. रविदास एक वाडा बांधीत
असल्याच त्याला कळलं. कसू सुतार होऊन
रविदासकडे गेला आणि इमारती लाकड
ठेवले. हाने ते तो लक्षपूर्वक पाहू लागला.

रविदासने त्याला पाहिलं आणि
विचारलं- "कोण रे बाबा तू? तुला माहिती
आहे वाटते इमारती लाकडाची?"

मी आहे सुतार. फार हूर आहे आमचे
राव. मला इमारती लाकडाची चांगली
माहिती आहे. कसू म्हणाला.

माझ्या इमारतीला ७० आठ मजक
विचारले. रविदास म्हणाला.

"मोठ्या इमारतीलाच तुम्ही असेल तर
हे नाही कामाचे. कसू म्हणाला.

रविदास म्हणाला- "मी जंगलाचा एक
भागच विकत घेतला आहे. तुं माझ्या-
बरोबर चला आणि इमारतीला लागणाऱ्या
लाकडाची निवड कर."

कसूने होकार दिल्यावर रविदास त्याला
बरोबर घेऊन आणि तिघांनीही लाकड
फोडायला बोलावून घेऊन जंगलात गेला.
कसूने चांगल्या झाडांची निवड केली आणि
लाकडफोड्यांना ती झाडां तोडायला सांगि-
तली. तंतर जंगलाच्या मध्यभागी कसूला
घेऊन गेला. तिघां गेलो एक मोठ मोठ
दाखवून कसू म्हणाला- "ह जंगल पडा ह
आहे तुमच्या इमारतीच्या लाकड झाड पडा
तर वेढे रुढ पोड आहे? असे कसूने
महत्त्वावर रविदास दाखो हानांनी झाडाची
डाडी मोजून पाहू लागला.

परत कसूने मधी सांगून रविदासला दा हा
हाने काम घालून पडू लावले आणि
रविदासाला त्या झाडाला बांधले. तंतर
झाडाची एक काडी नगार केली घेऊन
रविदासाला सोडवून काढले. नगर रवि-
दासाला खिशातून पैसांचा बटवा काढला.

रविदास म्हणाला- रविदास मी सुतार नाही
बळकवाला कसू आहे कसू. तू माझी बदके
बळकबरीने घेऊन गेलास आणि मला
नोकरीकरवी बडविलेस. आज मी तुमचा
कर्ण व्याजसकट वसूल केले. मजून पुढी
किमत वसूल करावयाची आहे. मी जाणवी
दोनदां तुम्हाकडे येत किमत वसूल
कडून घ्यायला. असे सांगून कसू विघ्न
गेला.

रविदासला नोकरीची घ्यायला हुडकून
काढण्यासाठी मी जंगल गेल्या घेतले
गवटां ता एकदाचा सापडला. रविदासाचे
सर्व आ ठणवत होते. त्यातून जास्त कसूची
त्याला धास्नीच वाटू लागली होती.

काही दिवस मी कसूला लोकांच्या गाडी
ते सवे कळत. ते एका वेडाचा वेष करून
गावातल्या धर्मशाळेत उतरला. गावातले
लाक धर्मशाळेत रविदासाला आजारा-
विषयी आगमन बोलत होते. कसू त्या
लावांना म्हणाला- जर मी त्याचा आजार
एका दिवसात बरा करून देईन.

लोकांच्या वाडा धर्मशाळेत परगावचा
एक वेढ आल्याच एवढे रविदासने त्याला
बालाकून घेतले व विचारले- वेढवृत्ता
मी या आजारातून वांगला बरा होऊन
तिडू किडू लागला का हो?"

"का नाही हो? मी एक उत्तम औषध
तयार करून देतो. काही मिनिटात तुम्हाला
आर मारलं. असे सांगून कसूने रविदासच्या
एका नोकरीला बोलाविले व म्हणाला- तू
जाऊन ही मुळी घेऊन ये. तंतर दुसऱ्या
नाकरास व इतर नोकरांना कोणत्यातरी
वनस्पतीचे ताव सांगून जाणाऱ्या पाठवून
दिलं. तंतर एक काठी घेऊन आला व रवि-
दासाला म्हणाला- तुम्ही सरे औषध हे आहे
मी बदकवाला कसू आहे, कसू. बदकांची
किमत कसूल करावया. दुसऱ्यांदा जालो
असे. कसूने रविदासाला त्या स्थितीतही
चडविले. जंगल सक्ती सल्यामुळे रविदासला
आरडवत देखील नव्हते. त्याचे डाढ पांढरे

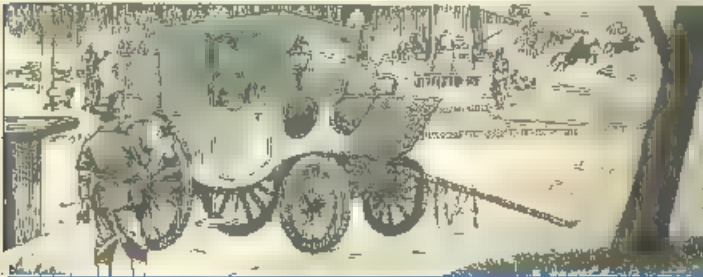
होण्याची वेळ आली व ती धधा टाकू लागला तेव्हा केसून त्याला सारायचं मांडल मित्रांनी उचकून बंदकांची चिमन वसूल केली व म्हणाला- 'आता फक्त एकदांच यईन किमत वसूल करायला' "

त्यानंतर कित्येक वर्षे छोटी रविदास चांगला बरा झाला होता व आपली सर्व कामे नित्याप्रमाणे करू लागला होता तो बंदकवाल्या केसूचे नाकच विसरून गेला होता. परंतु केसू निघून गेला नव्हता.

एक दिवशी केसू बाजारपेठेत गेला. रविदास तोपर्यंत बानाघात आला नव्हता एक सवृष्य एक घोडा दिकत असल्या त्याच्या दिगडा पोटेनाला म्हणाला हा घोडा एक ताफट दादा आहे याच्यासारखा पळणारा घोडा मिळणे शक्य नाही

मला चांगला पत्तण शेत घाटा घांजुज मी सोपवतो तसे करेन तब मी तुला हा घोडा दिकत घेईन केसू म्हणाला

मी काय म्हणव म्हणता ? घांजु बाण्यासं शि १७२२

एक क्षीयन मंदारुय घोडानाका नाचून वसुन येता आहे तू त्याच्यासमोर जाऊन मोठपान ओंगडून सांग मी बंदकवाला केसू आहे आणि अगच घोडघावकून परत ये नाहातर तुला जीव धोक्यात पडेल

घोडा विकणारा त्याप्रमाणे रविदासच्या गादीजवळ जाऊन ओरडला आणि उलट पावली घोडा भरभाव सोडून पळतला

रविदासने धाईर्धाईने आपली गाडी वाचविली घोड सोडून झायला सांगून आपल्या नोकरीना म्हणाला- 'तुमच्यापैकी जो कोणी त्या घोडंम्हाराला वकडून आणाल त्याला मी दोन रोण्यानी नाणी बक्षिस देईन पण रवि दास एकटा गाडीन राहून गला वंझां केसू यंऊन म्हणाला- बंदकवाला केसू ना नव्हता मो आहे' रविदासाचा चेहरा भीतीन पाहिला म्हणून तेव्हा रविदासाच्या निघातून पैशाची पिशवी काढून घेतली व झगळी आज तुझ कंज फिरेल त्यानंतर तो कधी रविदासाच्या दळीसही पडला नाही

कीर सीर

[४]

दुसऱ्या दिवशी अर्धू सीरने गावघर दवरी दिवावली का गावानन्दा दोकाना हमाम हवा असल्यास सरकारी हमाममध्य त्यांना हमाम पत्ता घईन (स्नान करता घईन) मूरवातीच तेन दिवस बाणाकडय ही पैसे घेतल जाणार नाहात देवर्त एकूत हमाम खायासमोर लावली रादी जमा झाली स्वयं गिरविष्णाप्रमाण अर्धू मोरने कोणा वडन पैमादुसाल घेतला नाही चवथ्या दिवशी हमाम खाच्याच्या दारान अर्धू सीर एक पेटी घेऊन वसला हमाम आयाजर टाक स्वच्छन पंगेत जवढ पैस गावीन सेवडय ता वऊ लागला

हमामस्थाना मुरु झाल्यानंतर काही दिवसांत मल्लतानाच्या ताडी हमामत्तान्याची थापणणकर एकूत स्वतः बंगम ताहूबाती हमामस्थानयान हमाम घ्यायला जाण्याची

इच्छा दशविली अर्धू सीरने वकाली घुळ्या-माठी व सध्याकाठी विविदासाडी हमाम खून राहीन अत जाहीर केल स्थिपांच्या म्हावाच्या वेळी स्वात पेरा वसूल करावला एका स्वीला नेमले

वयमन हमामस्थानयान स्नान केल्यानंतर खूप हाऊन हमामस्थान्याची बाझाणगी कली आणि दर वकाली हाणगलायात स्नानाला जाऊ लागली सुकतान सकाळी स्नानाला पई व वयम सध्याकाळी स्नानाला पई दोघे प्रत्येक वेळी एकेक हजार दीवार देत

अगात हेने अर्धू सीरची कीर्ती जवळ पाक्षच्या राज्यात पसरली परंतु त्याचा नज्जपणा घोडा देखील कधी झाला नाही शनिदाविषयी त्याच्या मनात बघा होनी तो त्यांना काही पैसे घेतल्याशिवाय स्नानाला परवानगी देई

अरबस्तानातील एक मोठ

अबू कीरच्या ह्यामसान्याची वार्ता अबू कीरच्या कामावर येत्याशिवाय राहली नाही त्याने देखील ह्यामसान्यात जाऊन ह्याम येण्याचे ठरविले आणि नोकरांचाकरांनरोबर निघाला.

ह्यामसान्यात पाव ठेवताच ऊद व चंदनाचा सुवास अबू कीरला आला. आत जाणाऱ्यांची व बाहेर येणाऱ्यांची त्याला गडी विसावी त्याचा घुना मित्र पेटीजवळ स्थित घुसाने बसलेला अबू कीरला बिसला आता अबू कीरची प्रकृती उत्तम सुधारली होती कपडे तसे साचेन होते, पण नीटनेटके होते म्हणून अबू कीर त्याचा प्रथम ओळख झकला नाही परंतु त्याला ओळखल्यावर

Full Screen

127

34 / 75

पोटात रीवांनी भेटला तरी स्वतःच्या सनातली गोष्ट लपवून व स्वतः अबू कीरची तो किती निर्दयपणे वागला होता हे विसर त्यासारखे करून आनंद व्यक्त करीत म्हणाला—“बरे अबू कीर! तू हे सवे काय केलेस? एक भिव कुठल्या मित्राला रुमो विपरेल का? मी गावात एक दरदारी रंगारी म्हणून काम करतो जाहं हे तुला माहिती नाही का? तू आपल्या जुन्या मित्राला असा कसा विसरलास? मी तुझा खाद्य लावण्यासाठी आपले नोकर पाठविले होते पण तू कोठे बापडलासच नाहीस!”

अबू कीर आपर्धचकित होऊन म्हणाला—“अबू कीर! मी तुझ्या दुकाणात आलो होतो. तिथून तू मला नोकराकरवी ब्रह्मचर स्वतः घेऊन पाया साली तुझून व चोर व तुझ्या म्हणून सांगून हाकलून लावलेय हे सर्व तू विसरलास काय?”

अबू कीर आश्चर्य वाटण्याचा अभिनय करीत म्हणाला—“तू हे म्हणत आहेस काय? मी तुला बडबून हाकलून लावला” मी पाहिले देखील नाही किशक महिन झाले. एक कोर माझ्या दुकाणात शिरला होता, त्याला मी बडबून हाकलून लावला होते बरे. म्हणजे तू इतका अशक्त झाला होतास? मी नाहीं बुवा ओळखला तुला!

तुला मुलाच व मागीरच माझ्या का त्या दिवशी तू कोण आहेस हे? नोकरांवर मला चिडला होतो की त्या रागात मी तुला मूळीच ओळखले नाही

‘बरे तर बिसर ते सारे’ झाले गेलं होऊन गेलं आत जाऊन ह्याम घेऊन ये.”

अबू कीर अबू कीरला म्हणाला

‘वण, नव्हे येथली तू कशा काय हा पदा मूळ केलाय?’ अबू कीरने विचारले

‘तुला ज्याने हातभार दिला, त्यानच माझा उद्धार केला’ असे सांगून अबू कीरने खांदक्यात आपला मधा कसा मूळ झाला व भरभराटीला झाला हे सांगितले.

सर्व ऐकून घेऊन अबू कीर म्हणाला—‘तुझावर सुलतानाची मर्जी झाली ही त्या अल्तालाची मेहरबानीच आहे तू माझा दोस्त आहेस हे सुलतानाला सांगितलेस तर सुलतानाची मर्जी तुझावर दुप्पट होईल’

त्यानंतर अबू कीरने स्वतः माझित केली अबू कीरला प्यायला सरबत दिले अबू कीर हा आदर फक्त सुलतानाचा करीत असे म्हणून इतर लोक रंगान्याचा आदर मागण्या पाहून चकित झाले.

ह्याम घेऊन परत बरी बालावा अबू कीर येथे देऊ लागला. पण अबू कीरने पैग घेतले नाहीत व म्हणाला—“तू काय

विचार करून येथे जायला जायस रे? मित्रांमध्ये पैसांची देवाण घेवाण कसली?”

“मर्जी तुझी, बरे तर येतो. तू माझी इतक्या प्रेमाने विचारपूस केलीस व माझा आदर केलास. तुला मी एक सल्ला देऊ इच्छितो तुझा ह्याम सुंदर आहे व येथे सर्व तऱ्हेची उत्तम व्यवस्था आहे वण एका मोश्टीची उभीव मातते. फासतू केस गळून पडायचे एक उबटण तू तयार करून ठेव, कसे करतात हे माहीत आहे का तुला? घुन्यास विब्व बालून बाट. नंतर त्यात तेरा मासून त्याची गोळी तयार कर. बास राहू नये म्हणून थोडीशी कस्तूरी टाक ते उबटण लावून तू सुलतानाला स्नान घाल. सर्व अंय

कसे तुळतुळीत मऊ होईल." अबू कीर म्हणाला

अबू सीराने ते सर्व वर्णन टिपून डेखून घेऊन अबू कीरला निरोप दिला.

अबू कीर धरळ मुलतानाकडे गेला व घाबऱ्या घाबऱ्या आवाजात म्हणाला- 'मुलतान! आपल्याला सावध काळून ठेवावे म्हणून आलो आहे.'

"भला सावध करून ठेवायला' मुलतानाने विचारलं

"सुलतानाचे मेहरबानीने आजपावेतो हा दुसऱ्या आपले काही बरेवाईत करू शकला नाही अबू सीर कट करून आपला सोपट करणार आहे.' अबू कीर म्हणाला

नाही सांगत" मुलतानाने विचारले

"महाराज! या संपेस आपण ह्यामध्यं जाल तेव्हा जिवंत परत येऊ शकणार नाही' अबू कीर म्हणाला.

"का? खांद ना ते?" मुलतानाने विचारलं

अबू कीर घाबऱून सर्व अंग हादरल्याचें योग्य करीत म्हणाला-"विष! विषवा, कुच-त्याचे वी आणि चुना मिसळून अबू सीर आपल्या शरीराला त्याचे ज्वटण लावणार आहे तो ते ज्वटण लावल्यांत आपल्या अंगावरचे अनावश्यक केश गाळून पडतील व अंग कसे तुळतुळीत होईल असे सांगेल परंतु ते ज्वटण अंगाला लागले की सर्व अंगाची लाहू लागू होईल. तो दुसऱ्याचा हेर आहे त्याची त्याला तुमचा जीव घ्यायला पाठविला आहे. मी आपले भोठे झाले आहे म्हणून आपल्याला सावध करण्यासाठी मुद्दाम आलो आहे' अबू कीरने जे काही सांगितले त्यावर मुलतानाचा विश्वास तर बसलाच आणि घर त्याच्या हजेर्याचा घरकाम उघडू गला तो अबू कीरला म्हणाला-"तु ही गोष्ट कोणत्या सांगू नकोस मी वरतां खिखारला घेऊन ह्यामखान्यात जातो. ते खरे आहे की नाही याचा शहाभिशा भला करून घ्यावयाचा आहे"

घोंचला तेव्हा अबू सीर मुलतानाला स्नान करून घाबला तयार आला परंतु राजान प्रथम बजिराला स्नान घालायला सांगितलं.

बजिराने स्नान झाल्यावर अबू सीर मुलतानाला म्हणाला-"मुलतान मी एक नव्या तऱ्हेचे ज्वटण तयार केले आहे. अंगावरचे सर्व अनावश्यक केश झडून जातील व अंग कसे तुळतुळीत होईल'

पाहून तसे ते त्याचा प्रयोग बजिरावर कर" मुलतान म्हणाला

अबू सीरने ते बजिराच्या पायाला लावले लगेच तसे तसे केश होणे गळून गेले आणि अंगाची भाव झाली.

ते पाहून मुलतानाला अबू कीर म्हणाला ते खरे वारले व त्याने अबू सीरला कैद करायला शिपायांना सांगितले. म्हणाला-"या खुनी हेराच्या मुसक्या बांधून पांढरा अंधारकोठडोत टाका

ध्यानंतर सुलतान बजीर व नोकर अबू सीरला घेऊन महालात आले

बोट्या वेळाने मुलतानाने बंदराच्या अधिकार्याला बोलावून आज्ञा केली की तू या राजद्रोही माणसाला घेऊन जाऊन याला चुन्याच्या पोत्यांना नांधून समुद्रात टाक मी महालातून पाहणार आहे चुन्याने पाणी

झवळून आले की पांढरा अंगाची आग हो वस्तू कधी वसते याची कल्पना येईल"

'जो हुकूम सरकार!' असे म्हणून बंदराच्या अधिकारी अबू सीरला एका ल्हानशा होडक्यात बसवून मिघाला

तो अधिकारी काही काळापूर्वी एका अबू सीरच्या ह्यामखान्यात स्नानाला गेला होता त्याच्याबद्दल तेव्हा तेथे नव्हते. तरी अबू सीरने त्याच्याकडून एक पैघादेखील घेतला नाही आणि त्याला ह्यामखान्यात उत्तम स्नान करविले म्हणून तो अबू सीरच्या उपकाराची फेड केव्हा कधी करतो येईल हा विचार करीत असो या वेळी त्याला आयतो तशी मिळाली तो अबू सीरला एका बेदावर

बडन गला आणि म्हणाला 'इईमिया! तुझ्या उपकागची फेड करण्याचा विचार माझ्या मनात आहे. परंतु मला पहिल्याने हे माग की तू मुलतानाविषूट असा काणता कट केला होतास.'

मिवा! अल्हा माही महे सो काहो अपराध केला नाही मन्हा ही शिक्षा मुलतानाने का केेली हे मला माहीत नाही अक् सोर म्हणाला

हरशम मुख कोणीनरो सनू अमल व त्यान मुलतानाचे कान भरले असतील तू या बटावर रहा मुझ्या जिवाला कोणत्याही प्रकारचा धोका नाही तू माझे पकटले रहा म्हणजे तुझा वेळ जाईल मी तुला

करता" बंडगावा अधिकारी म्हणाले.

त्यानंतर त्यान पोत्यात चुन भरला पोते होडण्यात भरली आणि मझानाच्या खिडकीजवळ होडक घडन जाऊन तेथ होडके पाचवेले व म्हणाला 'त्या दुष्टाना चुन्याबरोबर पांग्यात कांबल आहे राजान हात हलवून धुण करताच त्यान सर्व पोती समुद्रात ककून दिली

परंतु मुलतानाने जव्ह हात हलवून धुण केेली तेव्हां त्याच्या बोटानेला अगडा पाण्यात पडली मुलतानाचा व त्याच्या प्रजेचा त्या अगदीवर फार विषवाम होता त्या अगडीत काही दरी अद्भुत शक्ती आहे

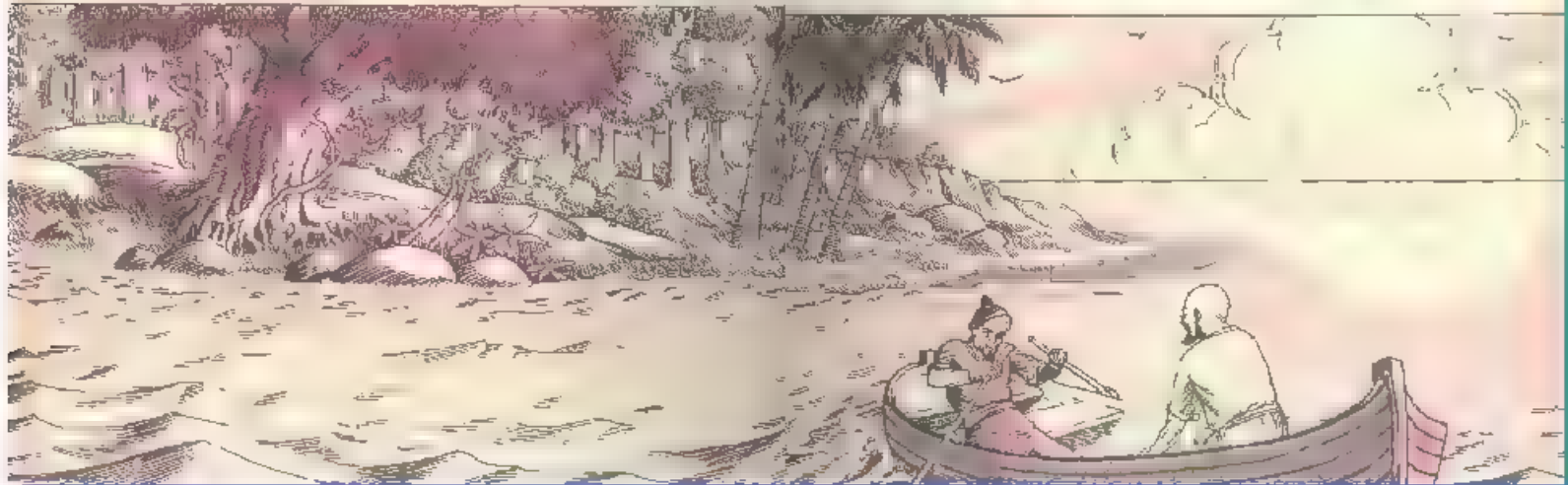
मुलतानाच्या बोटाला अगड्याच्या प्रजेनेले शक् जासच्या जागे अस्म होऊन जाईल असे सर्वांना वाटे ती अगरी हरवेच्याचे प्रजेला कळले तर प्रजेचा मुलतानावरचा विषवास नष्टून जाईल म्हणून मुलतानाने ती पोण्ट कोणाला सांगितली नाही

निकड बटावर अक् सोर दररोज सकाळ मध्यानोळ मास धरोत असे तो स्वतःचा एकरपण विवक्षित अई व पोत मरायला मासपण मिळत

गजिदवाचे दिवशी अक् सोरने पाण्यात आठ हाकल दिवडी जाऊचते निगोनगळचा रंगत अनेक लहान माठ शम मापडले

मासे खाऊन बरेच दिवस साल हाते म्हणून त्याची चंगळच अली पुढे तर इतके मासे मिळू लागले की तो बंडगाच्या अधिकाऱ्याच्या हाता ते मासे मुलतानाकडे पाठवू लागला मुलतानाच्या सैपाक यरान ते मासे छन भ भून व पाळून यंक लागले म्हणून त्याला मासे खावला मिळत व मुलतानाला पण मिळू लागले बंडगाच्या अधिकाऱ्याने तशी व्यवस्था केली होती

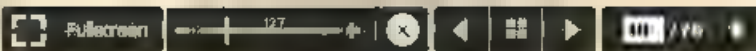
अक् सोरने एकदा एक मोठा मासा धरून मुर्गेने कापला परंतु मुर्गे बाहेर काढून पाडिली तर मुर्गेच्या टोकाला एक अगडी अडकलेली दिसली तीच मुलतानाची हर-

बल्ल्या अंगठी होती ती गोष्ट अबू सौरसा माहीत नव्हती. म्हणून त्याने ती आपल्या मोटात घातली व ती छान बसली.

थोड्या वेळान बंदराचा अधिकारी अबू सौरला नित्याप्रमाण भेटायला त्या बटावर आला. त्याच्या हातात सुलतानाची अंगठी पाहून तो चकित झाला. त्याने अबू सौरला ती अंगठी कशी मिळाली हे विचारले. खलब खलब झाला—“याला म्हणतात भाग्य कोणाच्या नशिवात काय लिहिल आहे, हे त्या करीम परवर-दयागुरुच माहीत तुम्हा या अंगठीच्या महायाने प्रत्यक्ष सुलतानकडे जाता येईल तुम्हा कोणी अडवणार नाही तुम्हा मोटाने

कर कायल असा त्या अंगठीचा मार्गमा आहे.

अधिकाऱ्याच्या सुलबाप्रमाण अबू सिर सुलतानाच्या महालाल सला त्यावेळी सुलतानाचा दरबार लागला होता त्यान अबू सिरला पाहून विचारले—काय तुम्हा माझ्या समोर सुमृदान फक्त हात मग तू कसा काय जिवन बाहेर आलास?

अबू सौरने सुलतानाला पडकली गोष्ट जशीच्या तशी सांगितली म्हणाला सुलतान! बापण माझ्यावर जी बेह्मवानी दाखविलीत ती मी कधी विसरणार नाही त्या उपकाराची फंड म्हणून मी ही अंगठी आपणांला द्यायला आला आहे परंतु एक गोष्ट मी आपणांस मागू इच्छितो मी आपण समजत आहात तसा राजद्रोही किंवा विश्वासघातकी नाही मी या पुढे कधी आपणांसमोर येणार नाही परंतु जाण्या-पुर्वी एक निवेदन करित आहे आपण माझ्यावर कोणत्या आधार राजद्रोहाचा आरोप लावून मला मृत्युदंड दिलात मागण्याची मेहुस्वानी करावी.

सुलतानाने अंघोरी अबू सौरच्या हातातली अंगठी घेऊन आपल्या मोटान घातली तेव्हा त्याला गुनगुन झाल्यामागून बाटले तो

अबू! माझ्या दूरपणामुळे तुम्हा जीव जाणार होता परंतु तुम नवीन दणवसर विश्वासघातकी व राजद्रोही कधी हो अंगठी परत करायला आला नसता अबू कीरने सुक्यावर जोटा आरोप लावला होता त्यान मला सांगितले की तू शत्रूचा हेर असून केस गळण्यास उबटण म्हणून तू विश्व आपून भाषा औष घेण्याच्या विचारात होतास.

ते ऐकून अबू सौरच्या कानांचा पाणी आले तो सुलतानाला म्हणाला “गरीब परवर! अबू कीरला मी आपला मित्र समजून त्याच्या साठी किती कष्ट सहन केले आणि अत्यंत वेळी तो या ना त्या तऱ्हेने माझ्याशी दगाबाजी करित जाला त्यानच मला हे औषध तयार करून हुमाय-क्षान्यात बंधारास लावण्यास सांगितले होते व त्यापासून जिवान धोका नाही, असे देखील सांगून ठेवले होते परंतु ही सर्व त्याची लबाडीच ठरली.”

सुलतानाला अहू सौर म्हणाला, ते सर्व खरे बाटल सुलतानाने घमंशाळ्या दंडा नाला व अबू सौरकडे काय करणाऱ्या नोकरांना बोलावून घेतले सुलतानाने चक्करले केली तेव्हा त्याच्या कानून अबू सौरने ज काही सांगिले ते तरे आहे असे

आदरून माझे त्यानंतर त्याने शिपायाना हुकूम केला—‘तुम्ही बाऊन अबू कीर रगान्दाला तो असेल त्या स्थितीत अटक करून माझ्या तयार हुजर करा.’

शिपायांनी अबू कीरला मृतक्या बांधून आणले. अबू सौरला सुलतानाच्या खजारी बसलेला पाहून त्याची छाती धडधड लागली.

सुलतानाने अबू कीरला पाहताच विचारले— हा तुम्हा दोस्त आहे तू याका अपमान केला आहेस याचे पैसे जोडून तेलम याका शिबीयाळ केलेस, मार हाण केलेस व जैवटी पाझ्या करनी याचा औष घ्यायला घाट घातलास.

अन्नाच्या मेहरबातीने हा मेला नाही पाने केलेल्या आरोपाविषय तुला काही बोलावयाचे आहे का?

“तो तकार काय देणार, कसा देणार?” सरदार म्हणाले तेव्हा सुल्तानाने हुकूम दिला की तुम्ही या पुष्क मागसाच्या लग्नघरा घेऊन गावभर याला फरपटत हिडवा शेवटी कुन्याच्या पोत्यात त्याला कोवून समुद्रात बुडवा.”

अबू सीरला मित्रांनी बघा आली म्हणाला-“गरीब परवर! मासी एक विनंती आहे आपण याला माफ करून सोडून द्यावे मी शीचे सर्व अपराध माफ करीत आहे.”

‘तु पाहिजे तर माफ कर पण मी नाही माफ करणार. घेऊन जा रे याला’ त्याने शिपायाला आज्ञा केली

शिपाई अबू सीरच्या मित्रांहाचे व राजद्रोहाचे वर्णन करीत त्याला राजधानी-भर फरपटत ओढून नेऊ लागले शेवटी त्याला त्यांनी कुन्याच्या पोत्यात घालून

त्यानंतर सुल्तान अबू सीरला म्हणाला- आता तू तुला जे काही पाहिजे ते मागून घे

गरीब परवर! नला कवत स्वदेशी जाण्याची परवानगी देण्याची कृपा करावी” अबू सीर म्हणाला.

“मी तुला आपला वजीर नेमतो, आहे कनूल?” सुल्तानाने विचारले

परंतु अबू सीरने तत्पक्षे त नाकबुल केले तेव्हा सुल्तानाने त्याच्या प्रवासासाठी एक जहाज तयार करविले. त्याला निर-निशळ्या वस्तू येई म्हणून वित्या व अपार धन देऊन त्याला निरोप दला

अबू सीर अलेक्झांड्रियाच्या बंदरात उतरल्यावर काही दिवसांनी एक धोते तरंगत येत बसविले वितले. त्यात अबू कीरचे मृत शरीर होते. अबू सीरने त्याच्या देसाच्या रीतीप्रमाणे त्याला घेऊन त्यावर सुंदर कबर बांधली. (संपूर्ण)

धर्मशाळा

एकदा गोविंदपूर गावच्या गावकऱ्यांनी

एक सभा घेऊन गावात येणाऱ्या प्रवासी लोकांना उतरण्यासाठी एक धर्मशाळा बांधायचे ठरविले धर्मशाळेची व्यवस्था पहायला एका कारकुनाची व जेवणा खाण्याची व्यवस्था करायला एका सोंपाकीण बाईची नेमणूक झाली. लहान मोठ्या कामांसाठी एक नोकर ठेवण्यात आला देवळाची म्हणून जो थोडी तेंत जमीन होती तिच्या वरच्या उत्पन्नातून सर्व सचं काढायचे ठरले

काही विवेक धर्मशाळेची व्यवस्था इतम राहिली. धर्मशाळा गावापासून थोडी दूर होती म्हणून प्रवासी लोकांजिबाय गावातला कोणी मनुष्य धर्मशाळेत येत नसे प्रवासी धर्मशाळेत जेवून सोपत व उबाळत्यावर आपापल्या कामाला निघून जात प्रवास्यात कोणी श्रीमंत असे तो धर्मशाळेच्या नोंकर-वर्गाला थोडे फार इनाम देई

परंतु त्यामुळे नोंकरवर्गाला प्रवास्याकडून

पैसे उकळण्याची संवय पडू लागली त्यांनी सर्व धार्मिकांकडून हुक्काग पैसे मागण्यासुरवात केली जे लोक पैसे देत नसत त्यांना धर्मशाळेत पाय ठेवायला सुद्धा ते परवानगी देत नसत. धार्मिक लोकांनी धर्मशाळेत पाऊल टाकताच नोंकर पैसे वसूल करी व सोंपाकीण बाई पैसे घेतल्या शिवाय जंक्याला वाहीत नसत आणि कारकून होण्याला जागा देत नसे अशा तऱ्हेने धर्मशाळा एक सानानळ झाली

एकदा एक नोकर गोपाळपूरच्या वाटवर गोविंदपूरच्या आला आणि त्याने धर्मशाळेत उतरण्याचा शिषार केला परंतु त्याच्या जवळ पुरेसे पैसे नव्हते, म्हणून धर्मशाळेत त्याला पाऊल ठेवता आले नाही त्याला रात्रभर अपाशी एका झाडाखाली सोपावे लागले आणि दुसऱ्या दिवशी गोपाळपूरला

कलावर त्यात ती गोष्ट आपल्या मित्र-मंडळीत भागितली

तेव्हा तेथे केशव नामक एका लहानात ही सवे एकूण धम्ममंडळाच्या नाकर-धर्माची चाणळी लोड झोडण्यास ठरविले तो आपल्या मुका नोकरीला बरोबर घेऊन रात्री जेवणाच्या वेळाला गाविदपूरच्या धर्ममंडळन आला धर्ममंडळन येण्यापूर्वी त्यान आपल्या नोकरीला सांगून ठेवले होते की गाविदपूरच्या जवळ धर्ममंडळन गाविदपूरच्या राजावा मेहुणा घेऊन उतरला धम्मयाच त्याने सांगले

केशव धर्ममंडळ जवळ पोचतात धर्ममंडळाचा नाकर त्यांना म्हणाले 'बाहेर

होईल

केशव वरिच्या भाषाभाषा भोमनय कहत म्हणत 'हाथ हाथ मो एकटाच बाहेर असे म्हणत तो धर्ममंडळन शिरल'

जवळच्या आशा नैपाकोण बाई परत माडत सवसा जवळ बाईत हाच्या केशवला पाहून ती म्हणाली 'पैसे त्या सर्वांबरोबर आपले पानपण काढने'

"बला खवे भावईसी मो मय लाला फाळ ती मय लाला असे म्हणत येत्या एका बाईला त्या दान पर बसली

मंगाकोण बाई एकदम जायलकी अहा ठा मानावमय' हे पान तुमच्यासाठी लव्हने लाहल परतु केशवने निवेद कुलेश केले

अला बाईने हाणसा परतु या नाकरा ऐकियेला परत नाहोम दिवात बाई वरिश्च असले सायला समजले एतेर लाफ म्हास त्यानी तिचे समजला पान वरून कोणाला उठून सायल एक मय माला, थाने आपसेमीय परतने लय मागिलख संभाविणाला एक मय व लागले

केशव एतेर बाईत घेतले व कार कुताले मय हाणसाभासा मय हाळ विचाला मय पाव, आले

मय धावरच्या कापसाचा त्रिछाना मय हाण केशव म्हणाला

मय एक कारकात बाहेर घेऊन नोकरीला म्हणाला या बाईपास धुक मय मय अजर बाई मय बाळने आले तो याच्या शपाचा इमट आहे

हाथ आन जाऊन पाहतान तर केशव तुमभासाठी घालून ठेवलेच्या बिछान्यावय धावर परतला हाता

नाकरान केशवरा हायवून उठविले लव्ह केशवने आपल्या घरच्या नाकराडी न थाले लय लव्हच्या मय बाळने थोडा रागस म्हणाला काय मय तुमो पाड आये आहे काय

विछाना धर्ममंडळाबरोबर हो कारक मय नाकराबायन म्हणाला

हा विछान पु मय विवरेच्या विछान्याची गरज नाही आता वधव अला आणि त्यात मयमळनर समजले लव्हयाचे मय पाळोपळीन मय मयमळ

अरे, याचा बिछान्याबरोबर माडून मय मयमळ बाहेर काढा" कारक म्हणाला नाकर कारकुनाच्या आलेन जवळचा मय नाथ केले लामला, तेवढ्यात गावकरी केशवच्या नोकरीबरोबर धर्ममंडळन घेऊन पावले आणि त्यांनी कारकुनाला विचारले- सरकारीचे महुणे उतरले आहेत म्हण मयमळन काढ आहेत ते

'अहा तुमच्या गावचा मेहुणा बाण आहे देवाना माहेत पण हे लोक एहा मो एहे दिल नाहीन म्हणून मय धर्ममंडळ-बाहेर काढीत माडून काढले पणत्या मय प्रवा मागिलला गावकऱ्यांना आदर व बाळने त्यांना इतर प्रवाझाकडून तिघांनी पैसे वसूल केण्याचे कळले त्यानंतर गाव प्रमय जमले त्यांनी चक्कना कशी लव्हला कारक मयपाकोण मय मय मय प्रवाझांना कय काट दैत हात हे कळले त्यांनी त्या तिघांना नोकरीवरून काढले व त्यांना दड अला आणि त्यात मयमळनर समजले लव्हयाचे मय पाळोपळीन मय मयमळ

मुखं चोर

एक ब्राह्मण कोट्याचरी गावातून आपल्या गावी परत चालता होता. बाहेर संध्याकाळ झाली आणि कोट्याच पट्ट्यातून ब्राह्मण एकटा होता आणि बाटेवर कोणी येणारा वागणारा थप नव्हता. म्हणून तो भीतभीत चालत होता. एका जागी चार चोरांनी त्यास वळवले आणि त्याच्याजवळ ते काही कसेल ते मुकाट्याने घामफा झगितले.

ब्राह्मणाजवळ सोन्याची अंगठी आणि लहानघडिला सोन्याचा एक छट होता. बोटस पैसे पण होते. त्याने जवळचे काही दिने माही तर चोर त्याला मारहाण करायला तयार होते.

ब्राह्मणाने आपली पित्रही उचवली आणि चोरांना पैसे व सोन्याचे नस दाखवून म्हणाला- 'चोरीचा मात चोरांच्या हाती चालला आहे.'

'ह्या चोरीचा मात आहे?' चोरांनी जाबपेचकित होऊन विचारले.

'होय, का?' म्हणून सॉल नंदावर बांगतीच नीर मन्तुग्याच्या मादसा लुडीत होते. मी दुकन पाहिले तेव्हा मझबा हातात हे पैसे आणि घामिने देत चोर झुंघाले- 'तू हे मेऊन वा पण ही गोष्ट कोणता सोपु लकोम.' ब्राह्मण म्हणाला.

५ ऐकून चोरांनी ब्राह्मणाजवळचे पैसे घेण्याचा विचार प्रोवला आणि जसा बाहेर चोरी झाल्याची गोष्ट त्याने सांगितली होती त्या बाजूला पळत निघाले. तिकडं चोर पळाले आणि झुकून ब्राह्मणाने पांथ काढला.

राजपुरोहिताचे चमुरप

सुनेद्वनगरच्या राजपुरोहिताचे नाव जाधोजी भट्ट जसे होते. त्यांना नळबाबे वर्षे कागले तेव्हापासून त्यांनी दरवारात जायचे सांडले. वर्षातून फक्त एकदा आपला प्यार घ्यायला ते जात. त्यांचा पुतण्या बालभ भट्ट राजपुरोहिताचे नाव करी.

जाधोजी भट्ट सरकारी नोकरीतून मेवा-निवृत्त झाला असता तरी दरवाराच्या कामाकड त्यांचे लक्ष थसे. दररोज बल्लभ भट्ट घरी आल्यावर त्याच्याजवळ सरकारच्या कामाविषयी विचारपूस करी.

एकदा जाधोजी पुजेला बसला होता. त्याक येळी बल्लभ भट्टाने धरी यऊन राज कुपार त्याच्याच बांटे करणार असल्याच सांगितले. त्या राज्यात दोन धुहरे व वारा गावे होती. सुनेद्वनगर व वृद्धनगर नावाची दोन नगरे होती. दोघा राजकुमारांची नावे अतकप भर्तनायक आणि सवर्नासह असो.

हाली दोघांना प्रत्येकी एक नगर व महा गावे वांटणाला येण्यासारखी होती. परंतु प्रत्येक सुनेद्वनगराच्याच हट्ट चलत बसला, म्हणून बांटे करण्याचे काम मध्यंत्र थांबले. जाधोजी भट्ट पूजा सप्ताच विचार करू लागला. त्याच्या मनात अशुभमिहाला सुनेद्वनगर मिळावे असे होत. त्याने मनाशी ठरवून टाकले की मोठ्या राजकुमाराला सुनेद्वनगर देववून दूसऱ्या राजकुमाराला वृद्धनगर देववायचे.

दुसऱ्या दिवशी जाधोजी भट्ट दरवातात गेला. जाधोजीला एकाएकी दरवारात आल्या पाहून सर्व दरवारी चकित झाले. एका स्त्रीनेल राजकुमार बोलत घेतले होते. जाधोजी तेथ गला.

आपण येथे येण्याची तसदी कशासाठी घेतलोत? निरोप पाठविला असतात तर आम्ही आपल्या संनेला उगमित झालो.

असतो विनाकारण आपल्याला इतके कष्ट घेऊन करावे लागले" बोधे राजकुमार म्हणाले.

'बाळांनो, तुम्ही दोघे राज्याची वांटणी करून घेऊ असल्याचे मी ऐकले म्हणून तुम्हां दोघांना आशीर्वाद द्यावा, वा हेतून आली होती.' जाधोजी भट्ट म्हणाला

'वांटं कसे करायचे हे नाही ठरले मी पोठा आहे. म्हणून माझे म्हणणे आहे की निवड करण्याचा अधिकार प्रथम मला मिळावा. परंतु सबसिंहाने म्हणणे निराळं आहे तो म्हणतो की तो लहान ब्राह्मण म्हणूनच त्याला निवड करण्याचा अधिकार प्रथम मिळायला हवा आतां आपण आला आहां, हे बरेच झाले आता आपणच

Full Screen

127

ते मी कसे काय सांगू बुवा? तुम्ही दोघे मला सांग्या दोन्ही डोळ्यांमारस आहां याशिवाय तुमच्या राज्यकारभाराच्या कामाला माझे मुळीच लक्ष नाही. मी त्या बाबतीत विचारसुद्धा करायचे सोडले आहे जाधोजी भट्ट म्हणाला

'म्हणूनच तर आपण म्हणाल ते आम्हांला मान्य आहे. आपण म्हणाल तसे आम्ही करू आपणावर आमचा पूर्ण विस्वास आहे' बोधे राजकुमार म्हणाले.

"मी तुम्हाला एक गोष्ट सांगतो ऐका प्राचीन काळी एका ऋषीकडे दोघे शिष्य होते त्यांनी बारा वर्षे आपल्या गुरूकडे

काला अवगत करून घेतल्या. मंतर त्यांनी स्वतःही जाण्यारी गुरूची परवानगी मागितली त्यावेळी गुरूने अग्निबुझातून बोधेसे भस्म घेऊन बोडे पोडे प्रत्येक शिष्याच्या हातात ठेवले एकाने ते गिळले. दुसऱ्याने ते फेकून दिले. ज्याने ते गिळले तो एक मोठा विद्वान पंडित तिबाराळा आणि आयुष्यभर सुखी झाला आणि दुसरा मंदबुद्धी व दुर्धनदक मिघाला. तशी तुम्ही माझी निंदा करणार नसाल तर मी तुम्हांला एक युक्ती सांगतो' जाधोजी भट्ट म्हणाला

दोघांनी दुसऱ्या दिवशी राजपुरोहिताच्या सूचनेप्रमाणे वाटणी करून घ्यायचे मान्य केले. त्यानंतर जाधोजी भट्टाने बरी यत्न अर्जुनसिंहाच्या माडी एक चिट्ठी "तू चांगल्या शिष्यासारखा वाग तुझे हितच होईल. लिहून पाठवायला

दुसऱ्या दिवशी जाधोजी राजबाह्यात आला त्याच्याबरोबर दोघे राजकुमार एका सोनीत गेले. जाधोजी भट्टाने दोन चिट्ठी

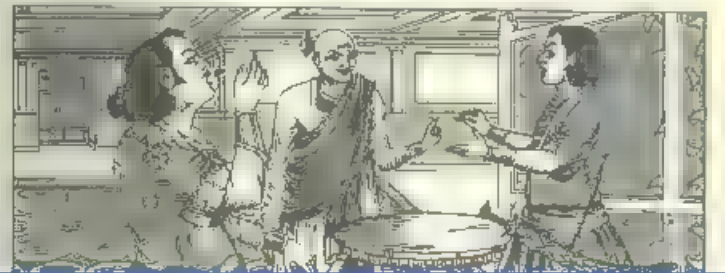
हासविल्या आणि म्हणाला—'या चिट्ठीपास मी सुरेखनगर व बूडानगर नावे लिहून ठेवली आहेत तुम्ही दोघे एकेक चिट्ठी उचला ज्याला ज्या नगराचा कागद मिळेल ते नगर व सहा गावे मिळतील'

अर्जुनसिंहाने बटविशी एक चिट्ठी उचकळी व ती उचकडून बाह्यवाशिकाय लोडात टाकली व गिळूनपण टाकली

सबसिंहाने शक्ति होऊन दिवारले—'तू कोणते नाव लिहिले आहे हे नाही पाहिलेस'

"त्यात काय? तुम्हा चिट्ठीत जे नगर लिहिले असेल ते तू घे दुसरे मी घेईन." अर्जुनसिंह म्हणाला.

सबसिंहाने आपली चिट्ठी उचकडून पाहिली चिट्ठीत बूडानगर गाव लिहिले होते अज्ञातनेने विनबोभाट राज्याची वाटणी झाली. आजपर्यंत सुरेखनगरचे लोक ही गोष्ट सांगून हसतात की राजपुरोहिताने दोन्ही चिट्ठीघाबर "बूडानगर" लिहून सबसिंहाना फंसविले

ध्याणा वेळ तरी लागले असावे की दहाव्या मासंवर भूत असले असावे

त्यामुळे मारीचच्या बायकोला स्वप्नात घेऊन जाऊन तिचा अंत्यविधि उरकून घ्यायला खोळवा झाला कारण मारीच म्हणाला- 'बाजी बायको नेली नाही, जिवंत आहे तिला जाऊ नका' तो आपलं डोक्याचे केस पिंजारून उपटू लागला आणि वेड्यासारखा मोठमोठाने ओरडू लागला मोनाना त्याची कीच येई परंतु त्याला सरोखरी नसिभ्रम झाला होता

पुढे मारीचला वेडच लागले. कोणी आई समोर येई तेव्हा तो समोर जाऊन तिचा चेहरा जवळून पाहू की तो त्याचीच बायको तर नाही? परंतु पुरुषाना पाहू तेव्हा

खरे सगळा!" गावकरी त्याच्या समोर पायला मीत. तो मेल्यावर नक्कांन भूत होऊन कोणाच्यातरी मानगुटीला वगणार जशी वहुशत गावकऱ्यांना बसली

काही लोकांनी मांत्रिकाला बोलावून मारीचचा काहीतरी हलाज केला पाहिजे असे सुचविले. परंतु काही लोकांनी दुसरी एक शका काढली की असे केव्हास भूत रागावतील आणि पावावर स्वारी करतील म्हणून जगन धोक्यात नीच घालणं शहाण पणाचे होणार नाही

मारीच खाणेपिणं सोडून तलावाजवळ स्वप्नात तिवू फिरू लागला ज्या जागी

त्याच्या चारीबाजूला कोलेकुची एकत्र होत ऊन पाऊस, काही असो तो स्मराना- नून बाहेर निघत नसे. तेथेच झोपे

एकदा मारीचला एक विविध दृश्य दिसले. तलावाजवळ एकदम कित्येक विचित्र विचित्र आकृती बाहेर निघून आरडाओरडा करू लागल्या ही सर्व भुते असावीत व याच्या गर्दीत त्याची बायको नक्कीच असेल असा विचार करून तो बायकोचे नाव घेऊन मोठमोठयाने ओरडू लागला

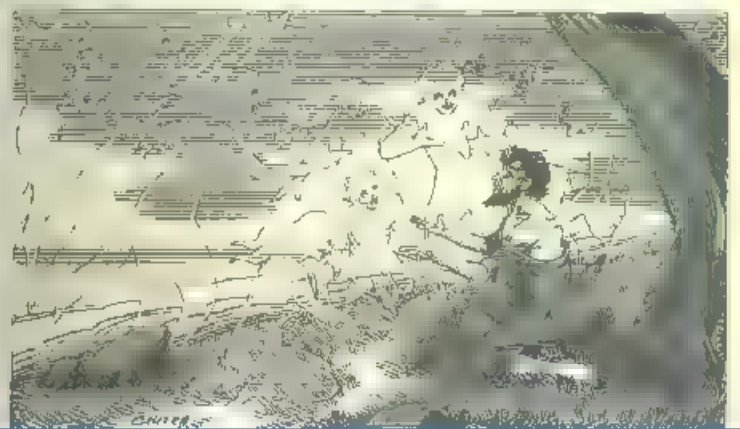
मारीचचे ओरडणे ऐकून काही भुते त्याच्याजवळ आली. मारीचने भुतांना 'विवारल' काय हो, तुम्हीच नाही का

माझ्या बायकोला उचलून घेऊन गेलात? एवढेच दाखवा तिला की तुमच्या आठला कधी गेला का?"

'आम्ही तुम्हा बायकोला उचलून घेऊन गेलो, हे खरे आहे. पण आम्ही आपले कर्तव्य पालन केले आहे परंतु तुम्ही बायको दोन दिवसांपूर्वी पुन्हा येवी. आता तुला कसे दाखविता येईल?' भुतांनी उत्तर दिले

'छोटे बोकला माहा तुम्ही कोणी अशा गप्पांवर विश्वास तरी करील का? भुते कधी सरपात का?' मारीचने रागाने विचारले

आम्हांला मुद्यां मरण येते तू आपल्या बायकोसाठी रडून रडून किती वाळून

असक्त शाला बाहेल तशीच तुजी बायको
असक्त होऊन मेली आज बाहेल वेताळाक्या
अन्नप्रमाणे हा तलाव सोडून दुसरीकडे
जात माही तुजी बायको जामच्यामध्य
माही पाहिल तर नू येऊन पहा ' भूने
महाली

तद्वमग सत्यान्तर माझी वायको वाटे
गंली ११ मारीदन विचारलं

माय तलावात सासावे ह्या यऊन तुझी
वायको हिडते आहे तिला वोलवण
आम्हाला येथील धक्य नाही आता
तूदेखील तिला विसर' असे साबून सर्व
भ्रते निघून गेली

“माझी बायको वाटल वे रूप झेऊन
रहात बासली तरी मी तिला नवकीच
शौळशीन ’ मारीश्व म्हाणाला.

दुमया दिवसो मारीच गावात गंला
एक जाळो पेऊन सात्रो पकडू णागला
जाळयत सापडलेला प्रत्येक मासा वरून
तो बबळून न्याहाळून पाहौ आशि बाजला
उचलून ठेवी गावकरी मासे विकत व्या-

नद्वहो तावक्यानी त्वाना पाहिज तवद
मांम उचकलं आनि पैमे तेथेज उवव निधुन
गंले दखोज मंधावाक्यपयन माजाचो
गम मपुन आर्द व पैकाचो मरा जगि मय
तेथे जमा होई

परतु मारीचक्या मनात् वायकांला न
 प्याची इच्छा जशीच्या तशीच हौनां मज
 मकरण्याचं काम हरजो निर्विघ्नपण वा
 राही मासे पाहण्यात व त्यात त्याची
 वायका शोधण्यात केव्हां रात्र होई हे त्याला
 कळत नसे आयुष्याचा बीट गण्याएवज वा
 द्या निमित्ताने कामात मर्क होऊन नाई
 आणि हळूहळू त्याच वेळ पार नाहीस झाल

गावकऱ्यांना वारीच मुशारला असल्या-
सारखं वाटू लागले. त्यांचा तलावातल्या
भुजाना पळवून घ्यायचं, असे 'विकरी महणू'
लागलं. हट्टहट्ट भुजाना तलावा' हे नाव
वाजून त्याला 'माशांचा तलाव' हे नाव
मिळालं.

[illegible]

एक वर्षभर तोहरी वरुण या वरुण तुम्हीं
कोणता धैर्य धारण करूँगे राहणार ?
युधिष्ठिरान विचारल
तु ऐकन अर्जुन थोडा दृखो हाऊन
महाला- दादा ! आम्हीला काणती हो
तोरुनी करायला काही वाटणार नाही
परंतु कधी कोणानी सेवा करायला प्रसंग
तुज्यावर आला नाही भग विराटाकड
तु कोणती नोरुनी करणार ?
नेव्ही युधिष्ठिर म्हणाला "मी दास्येन
वैय धारण करून कंठ नावान विराट
राजाच्या समक्ष तावडी घिळवौन मी
गजा मंत्री व दरबारी सवांनी मागण्यांचा
खला घटून करण्याक करीन काणी
विचारल की तु पूर्वी याय करीत हाताय

तर मी युधिष्ठिराचा एक पित्र आहू असे नाभेन" असे साधून युधिष्ठिराने भीमाला विचारले- 'भीमा! तू विराटाच्या दरबारी कोणत्या तऱ्हेची नोकरी करणार?'

मला उत्तम सेवाक करून घेता मी वल्कल वा नावाने सेवाव्याची नोकरी पत्करून विराट राजाला पंच पक्षपात्र तयार करून बाकीन कोणत्याही प्रकारचे कुत्राड कायता वर्गर हत्यार धन्याशिवाय लाकड फोडून राजाला चकित करून सोडीन. राजाच्या करमणुकीसाठी कुत्तीचे कार्यक्रम ठरवून मीठ मोठ्या पहेलबानांची पाठ मऊ करीन कोणी विचारम्ब की तू कोठला व काय करीत होनास तर सांगेन की मी

अस मला कोणी ओळखणार नाही, या गोष्टीची काळजी वाळगीन ' भीम म्हणाला अर्जुनाचा प्रश्न जवळ जवळ मुदल्या- सारखाच होता उर्वशीने त्याला नमुसक होण्याचा शप दिला होता इद्राने अज्ञात- वासात तो बाप भोगण्यास सुचविले होते अर्जुन म्हणाला- ' मी बृहल्ला नावाने विराटाच्या अंतपुरात एक विविध वेष धारण करून प्रवेश करीन मी पुरुष आहे की स्त्री हे कळणारच नाही मी अंत पुरातील स्थितीला नृत्य व संगीत विद्या शिकवीन राजाने माझा पूर्व परिचय विचारला तर मी द्रौपदीची मंडा करीत असे अस सांगेन '

नंतर नकुल म्हणाला- मी प्राधिक नावाने विराटान्या अश्वशालेत राहून त्याच्या मोठ्यांना उत्तम शिक्षण देईन मी अश्वविद्येत व अश्वचिकित्सेत निपटत आहे हे आपल्याला माहीतच आहे. मी पूर्वी युधिष्ठिराच्या अश्वशालेवर एक अधिकाारी होतो, असा आपला परिचय देईन

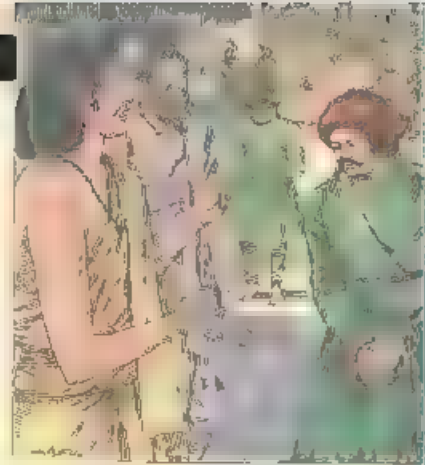
शक्ती महर्षेय म्हणाला- 'मी तत्तिपाल या नावाने विराट राजाच्या भोशालत नोकरी करीन मला माईच्या बाजाराची व तिच्या बासरांचा वाढ कशी होईल याची उत्तम माहिती आहे तेव्हा हे काम मी सहजी करू शकेन' महर्षेय म्हणाला

व...जा वाटू लागली तिने राजमहिषी अमरुती स्वतःची कामे आपखुशोन केली होती परंतु दुसऱ्याच्या पदरी तिला नोकरी करवी लागणार, या गोष्टीस त्याचे मन तयार होईना

परंतु सूर द्रौपदी म्हणाली- 'तुम्ही माझ्या विषयी इतकी काळजी करण्याचे कारणच काय? मी सैरंध्री नावाने अन्य दासींच्या बरोबर अंतपुरात काम करीन मी राजघराण्यातल्या स्त्रियांची वैष्णिकी करीन मुदल्या राणीच्या सहवासाला मला कोणी ओळखणार नाही की शक्यतेने माझ्याकडे पाहणार ही माहीती

असा तऱ्हेने पाऊट्या सापंचाविषयी व द्रौपदीविषयी युधिष्ठिराची काळजी कधी झाली व मनाला थोडे हलके वाटले त्यांनी घौम्य मुनींना व इतर सूत आदीं नोकरांना दुपट रानाच्या आश्रयाला एक वर्षे व्रत जाऊन राहण्यास सांगितले इतर काही लोक ह्याकेला तेसे

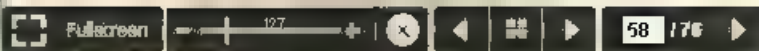
घौम्य ऋषी पांडवांना बाशीर्वाद देऊन निघाले मंडर इतर लोक निरोप घेऊन निघाले त्यानंतर पक्षपाडव द्रौपदी सह व्रतवन सोडून पायी व्रताव करीत मत्स्य देशात येऊन पोचले तो देश द्रवर्ण देशाच्या उत्तरेत, पांचाळ देशाच्या

दक्षिण व सुरसेन देशाच्या मध्यभागी होता

द्रौपदी पायी चालून बगदी दमून गेली तेव्हा ती म्हणाली- 'आपण गजधनी पासून दूर कोडे तरी घेतात आहो विराट नगरापर्यंत चालत नाण्याची माझ्या अग्रात यावेळी तरी शक्ती उरली नाही. ही रात्र आपण येथेच हाडासाठी काढू या '

परंतु युधिष्ठिर अर्जुनाला म्हणाला- 'तू द्रौपदीला सांध्यावर बसवून येऊन चल आपण कोडे ही न थांबता विराट नगरीत पोचले पाहिजे' त्याप्रमाणे अर्जुनाने द्रौपदीला उचलून भेतल व ते विराट नगरी येऊन पोचले

[illegible]

शुद्धिद्वारे विना राजाणा राजाणा-
'महाराज' मी आपले सर्वत्र शास्त्र
बसले आहे काही काळ आपल्या पदवी
तुम्हाला मिळणार नाही मी वैयक्तिक गोष्टी आहे
॥ माझे हात एक आहे मी पूर्वी
शुद्धिद्वारा मित्र होते। धुत्ताने मी वर्ष
पुद्धिद्वाराच्या हाती हारे तर कधी ते
माझ्याकडून ते काही मागत नसत आपण
माझ्या बरोबर तसाच व्यस्त ह काच।

पांडवार्थी आपल घनुष्यवाण म्हाली व
न्याय्या वाजल्या मल्लवारो देवत हुतर

त्यानंतर सुषिष्टिगन १८३ + ३
केल हान जोडून १८३६३८ ५५३८५
आणि दृष्टाव्या- यक्ष १८३६३८ ५५३८५

काही वेळाने काळ मळके कपडे घालून भीम जाला. त्याच्या एका हातात उलथण व पळी होवी व दुसऱ्या हातात सुटी होती. तो राजाला म्हणाला-“महाराज, मी एक संपादक आहे. माझे नाव बदलव आहे. मला सर्व तऱ्हेची पत्रवाचने करता येतात.”

“एण तुला पाहून तू संपादक असशीलसे वाटत नाही?” विराट राजाने भीमाला विचारले.

“माझ्या संपादकाची काहीही सुविष्टार राजाला आहे. माझ्या अंभात इनकी शक्ती आहे की आपल्या करवणुकीसाठी मी हत्तीशी किंवा वाघाशी युद्ध करून दाखवीन.” भीम म्हणाला.

Fullscreen

127

X

◀

⋮

▶

60 / 76

“ठोक, तराग तू आमच्या स्वयंपाक घरात मुख्य आचारी म्हणून काम कर.” वसे खांगून विराट राजाने त्याला संपाक घरात पाठवून दिले.

त्याच सुमारास द्रौपदी मळकी सोडी तेसून विसुरलेल्या केंसातिशी सैरंध्री म्हणून राजधानीच्या भल्लवातून हिडत होती. तिला पाहून नागरिकांनी तिला विचारले-“बाई, कोण तू? काय काम करतेस?”

“मी सैरंध्री आहे. कोणी मला दोन वेळ जेवायला व कपडे जेवात घालायला दिले तर मी त्यांच्या घरी सांगतील ते काम करीन.” द्रौपदी म्हणाली.

त्याच वेळी सदेवाराणी राजवाड्याच्या गल्लीवर फिरत होती. तिने द्रौपदीला बोलवून घेऊन मावला एका दासीला पाठविणे आणि बाल्यावर विचारले-“कोण ग बाई तू? काय काम करतेस?”

“राणी! मला सैरंध्री म्हणतात. मला वेणी घालता येते व फुलांचे हार, मनरे करता येतात. मी कृष्णाची राणी सत्यभामा व पांडवांची राणी द्रौपदी यांची सेवा करून त्यांच्या समाधानाचे काम केले आहे. द्रौपदी मला प्रेमाने मातिली म्हणत असे.” द्रौपदी तय्यपणे म्हणाली.

“तु तर भायकांच्या मुद्यां डोळ्यात भरण्या इतकी सुंदर दिगतेस. मला वाटते की

महाराजांची खुबून तुझ्यावर दृष्टी पडली तर म्हणून तुला आपल्या अंतःपुरात ठेवायला मला मीती वाटते.” राणी सुदेष्णा द्रौपदीचे अप्रतिम खोदर्यपाहून काहीसे श्रुते व काही सरोखर भीतभीत म्हणाली.

“महाराणी! विराटचे काम, कोणी दुसरावेलील माझ्याकडे पांकड्या नजरेने पाहणार नाही. पांच गंधर्कपुत्र माझे श्रियकर आहेत. ते सर्वदा मुत्तकणे माझ्या खाणास उपस्थित असतात. मला सर्व कामे करता येतात. फक्त दोन कामे करायला मला सांगू नये कोणाचे पाद मी घुषार नाही की कोणाचे उलटे खरकटे मी लाघार नाही. कोणी मला सज्जाय ल्ही समजून भाड्या वाटेला गेला तर पात्रीच्या राणी माझे घती त्या भागसाचा समाचार घेऊन त्याला समलोकी पाठवितील.” द्रौपदी म्हणाली.

सुदेष्णाने द्रौपदीच्या तय्य जटी माग्य करून तिला अंतःपुरात कामाला ठेवून घेतले.

त्यानंतर तपुंसक रूपाने अर्जुन विराटाकडे आला. तो दाट तोंडठक रंगाचे कपड घालून आला होता. ती समासदांच्या सधून भरल राजासमोर जाऊन लंभा राहला व म्हणाला-“महाराज! माझे नाव बृहन्नला. मी नृत्यकेंद्रेत प्रवीण आहे. तसे मला

वेणीफणीचे किंवा हारतुरे करण्याचे काम वेळील करता येते.

राजा विराटाला, अर्जुन म्हणाला त्यावर विश्वास होईना. म्हणाला-“तुझे लंबलांब हात व कृपभक्ते पाहून तू कोणी तरी धनुर्धरी असामास असे मला वाटते.”

“नाही महाराज, धनुष्य तर मी कधीच पाहिले नाही. मला संगीतशास्त्रात एण चांगला प्रवेश आहे व नृत्यकेंद्रेत तर माझा हात भरू शकेल असा एक ही देव किंवा दानवं मिळणार नाही.” अर्जुन म्हणाला.

त्यानंतर विराटराजाने आपली मुलगी उत्तरा हिला बोलवून म्हणले-“बेटा! तू या बृहन्नलेजवळ नृत्यकला शिक.” त्या

नंतर अर्जुन उत्तरेवरील अंतर्पुरात गेला. काही वेळाने बिराटराजा आपल्या अश्व-चालेत गेला तेथे त्याला नकुल विसल्या. तो घोड्याकडून लक्षपूर्वक पाहून मईस लाकांता, घोड्याच्या गुणावगुणानिपयी माहिती सांगत होता. राजाने आपल्या सोबरांता विचारले-“काय रे हा कोणी अश्वपारखी दिसतो आहे, घोड्याची जात, त्याचे आजार व औपधपाणी आणि तिगा या गोष्टींची त्याला चांगली माहिती आहे कातने? दग्यागत घेऊन या याळा.” असे मागून राजा दशरारात पय्त गेला.

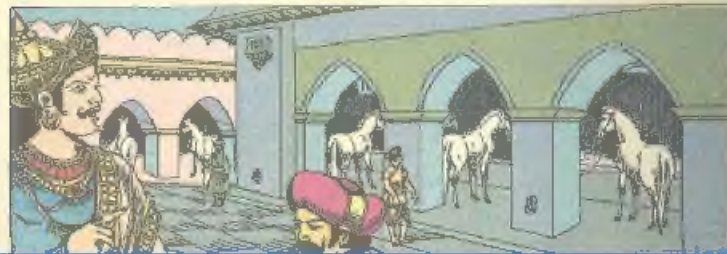
नकुलाने राजानला नमस्कार करून तिबे-तने वळ-“महाराज, मी उपजीविक्साडी आपल्या राजपारनेन आलो आहे. आपल्या अश्वदलाच्या सेवेकें काय मला देण्याची कृपा करावी मी पूर्वी महाराज युधिष्ठि-राच्या अश्वदालेत एक अधिकारी होतो, गाज ताचें साधिक अने अहे.”

ने एकूत राजाला आनंद झाला. त्याने मकुलाला अश्वदल व गवयांची देखरेख

कर म्हणून नमले. आगिला घोड्या वळाने सहदेव झाला. तो गवळघाचा वेप सका आला होता त्याच्या गळघान कुलाच्या माळी, हातांत दोघ्या व एक बांसरी होती. तो राजाजवळ जाऊन म्हणाला-“महा-राज! मला गार्दच्या जातीची, गोंपाळताची व औपधपाण्याची उत्तम माहिती आहे. दुभल्या गार्दचे दूध काढून व उत्तमांगम गळ्याच्या जाती निवडून गंधनवृद्धा करण्या-च्या कामात माझी बरोपरी कन झाले. असा कदाचितच कोणी या जगाने अंगार, अरिष्टनेशी तामक वैद्यकुलाने मी जगमा युधिष्ठिराच्या कंठघावरी गार्दची जा पासता मी करीत असे. वसिष्ठाने या मावाते लोक मला ओळखतात.”

सहदेव म्हणाला ने एकूत राजा खूप जाला व त्याने आपल्या गार्दच्या रक्षणाचा भार त्याच्यावर ठेकला.

असा तनेन गवे गार्दक विगत राजाच्या आश्वदाला घडन अजानवास कन जाले.

[१५]

एकवीस गणाधिपतीचे विवाह विषयदर्शी तेन्हां संकराने कुशास्त्राची आणि एक-तामक उपग्रहाच्या मुलीची झाले. तीस लक्ष्मी गणपतीमध्ये जो संवति भोडा होता त्याच्यात एक चडाओड ठेवली. सोवानी आपापल्या बाहनांवर बसून जाव-आने ठरलें आणि स्वामी सर्व तीर्थजांना दशन, स्नान करून पूष्कीप्रदक्षिणा करून परत कौलास पर्वतावर यावयाचे असे देखील शर्क होईल असे करावे.”

शंकर पावतीची ती इच्छा पुरी कर-ण्याच्या प्रयत्नत असतांना कुमारस्वामीने प्रवेश करून भागणी केली की त्याला देखील गणाधिपत्य देण्यात यावे.

“तुला तेदाचे आधिपत्य देण्यात आले आहे. आपा यदगणांवर अधिकार लक्ष्मी गणाधि-पतींना देण्यात येत आहे. तुदेखील या गोष्टीस मान्यता दिली पाहिजे.” शंकर म्हणाला. कुमारस्वामीला ती गोष्ट मान्य झाली नाही. त्याने गणाधिपत्यासाठी हट्ट धरला. शीरावर बसून आकाशात उडू लागला.

चक्रेया गवपुळावरीन योष्ट

Fullscreen 127 64 / 76

मला, मला शयन करून घ्यावाशि कायला काही तरी मुवती लागू."

ते ऐकून विष्णू म्हणाला—"अरे, त्यात काळजी करण्यासारखे काहीच नाही. तू शिवपंचाक्षरी मंत्र पांच लाख वेळां म्हणून पार्वती व परमेश्वर म्हणजे तुझे आईवडील यांना तीनदा प्रदक्षिणा घाल, म्हणजे तुला तीर्थदर्शनाची व पृथ्वीप्रदक्षिणेची फलप्राप्ती होईल."

लक्ष्मीगणपति ते ऐकून फार खूष झाला. त्याने लग्न स्नान केलं व दर्शनानंतर वसून प्रथम प्राण-संख्या करून नंतर शिव-पंचाक्षरी मंत्राचा जप सुरू केला.

विकडे कुमारस्वामी मयूर वाहनावर बसून पहिल्याच तीर्थक्षेत्रात पोचणार एवढ्यात त्याला लक्ष्मीगणपती तीर्थरत्नाने कळत पुढल्या तीर्थ क्षेत्राकडे निघालेला दिसला. कुमारस्वामीने जवळ जाऊन पाहिले तेव्हा वाळूत उंदराच्या पावलांच्या स्पष्ट खुणा दिसल्या त्याने जवळपासच्या लोकांना विचारले—"काय हो, येथे कोणी 'ब्रह्मरुद्र महाकाम' देरपोडचा, पिड्डा उंदरावर बसून स्नानाला आला होता का आणि तो स्नान करून गेला का?"

"होय हो, आता आताच गेला. तो पहा, दूर अजून जलाना दिसतो आहे कोणी मोठा गुर्यावान दिसतो. आम्हा सर्वांना

घेऊन गेला.

"वा रे वा! या गिहुषाने कायपण कमाल केली आहे? येथे फार वेळ स्नान करीत बसण्यात बर्थ नाही. पुढे निघून गेले पाहिजे." असे म्हणत कुमारस्वामी त्या क्षेत्रात तीर्थ स्नान व दर्शनादि केल्याशिवाय दुसऱ्या तीर्थ क्षेत्रात निघून गेला. परंतु तेथे पोचल्यावर कळले की तेथून स्नान करून लक्ष्मीगणपती पुढल्या तीर्थक्षेत्राे निघून गेला आहे.

प्रत्येक तीर्थक्षेत्रात कुमारस्वामीला तोच अनुभव आला. ती कोणत्याही तीर्थक्षेत्रात स्नान, दर्शनादि केल्याशिवाय फक्त पृथ्वी-प्रदक्षिणा करून कलश लोकीं परत आला.

त्या अवधीत लक्ष्मीगणपतीने शिवपंचाक्षरी मंत्राचा पांच लाख वेळां जप केला आणि पार्वती परमेश्वराना तीनदा प्रदक्षिणा घालून त्यांच्यालमोर हात जोडून उभा राहला.

सभेत जे लोक उपस्थित होते आपसात बोलू लागले—"हा लक्ष्मीगणपती पृथ्वी-प्रदक्षिणा केल्याशिवाय मणाघोश होणार आहे वाडते?"

इतक्यात कुमारस्वामी परत आला आणि पार्वती परमेश्वराना म्हणाला—"मी मणाघोश होण्यालायक नाही. गणपतीलाच मणाघोश नेमा."

सभेत उपस्थित असलेल्या लोकांना व पार्वती परमेश्वराना ते ऐकून आश्चर्यच

लक्ष्मीगणपतीने पार्वतीजवळ जाऊन तक्रार केली—"आई, पाहिलेस ना, माझ्यावर कसा अत्याय केला आहे तो? कुमार याने मोठा आहे व उंचपण आहे. त्याला मयूरवाहन मिळाले आहे मी आधीच गिड्डा. माझी ओके व पोटे ओटे आणि मी उंदरावर बसून कवी काय पैज जिकणार?"

तेव्हा पार्वती म्हणाली—"बाळा! तू तुझे मामा विष्णू आहेत ना. त्यांना जाऊन काहीतरी उपाय विचार." तेव्हा लक्ष्मी गणपतिपती विष्णूकडे गेला आणि चहा-ओढीची गोष्ट सांगून म्हणाला—"मामा! कुमारस्वामीबरोबर शयंत लावून ती मी जिकू गेले का? तो केव्हाच वृष्टे निघून

वाटले. त्यांनी कुमारवामीला जकित होऊन तसे विचारण्याचे कारण विचारले-
"तू जसे कां म्हणतो आहेस?"

"मी जगातली सर्व तीर्थक्षेत्रे पाहून आलो. परंतु कोठे तीर्थस्नान केले नाही. कारण अथेक तीर्थक्षेत्रात हा लक्ष्मीगणपती माझ्या आधी पोचून तीर्थस्नान करून पुढे निघून जाताना दिसे. तीर्थस्नान करणाऱ्या इतर लोकांनी मला हेच सांगितले. हा माझ्याहून जास्त बळवान व वेगवान ठरणे आहे. हाच रुद्रगणांचा प्रमुख होष्वालायक आहे." कुमारस्वामी म्हणाला.

सभेत उपस्थित व्यक्तींना तेव्हां कोठे शिवर्चवाहारी नपाचे महत्त्व कळले आणि त्यांनी लक्ष्मीगणपतीला रुद्रगणाधीश करण्यास स्वीकृती दिली. गणपतीचा अभिषेक तेव्हापासून सुरू झाला.

रुद्रगणांनी सर्व पवित्र तळांचे पाणी आणले. प्रथम, भूत, गरुड, गंधर्व, किन्नर, किंपुरुष, नाग आणि भूलोक नासियांस निमंत्रणे गेली आणि बृहस्पतीने अभिषेकाचा

अभिषेक पाहून अथेकदास दारुणा राना खचित सिंहासनावर बसविण्यात आले आणि त्यांना सर्व गणांवर व त्यांच्या भावांवर अधिकार देण्यात आला. त्यानंतर प्रावृती-परवेद्वरांनी जपिषेक केला आणि तो गणपतीला म्हणाली-
"तू व तुझे भाऊ सर्व मिळून त्रिलोकावर राज्य करा. जे तुमची आराधना करतील त्यांना मदत करीत जा व त्यांच्या काहींची सिद्धी करा."

त्रिकडे तारकासुरांच्या मरणानंतर त्याची बायको आपले मुलगे तारकाक्ष, कमलाक्ष आणि विदुन्मती यांना बरोबर घेऊन रसातळाकडे पळून गेली. तेथे शुक्राचार्यांच्या सहाय्याने त्यांना सर्व विश्व शिकविण्या आणि स्थिता लहानाचे भोळे केले.

ही मुले मोठी झाली तेव्हां त्यांना त्यांच्या मातेकडून त्यांच्या पित्याच्या घटस्थता वृत्तांस कळली. तेव्हां ते मेरुपर्वतावर जाऊन ब्रह्मदेवाचे स्मरण करून तपश्चर्या करू लागले.

१२५. कोफुकांजिचे गोपुर

जपान देशातील 'गर' नासक एका प्राचीन नगरीत हा पाच मजली गोपुर आहे. सुमारे ५०० वर्षांपूर्वी याचा निर्माण झाला. याचे विष्टर कोण्याचे आहे व याचा विशेषता अशा काहीत पाहो. गोपुराची उंची १६५ मीटर आहे. समोर दिसत असलेल्या खरीबाराचे नाव "प्रसवदा" आहे.

